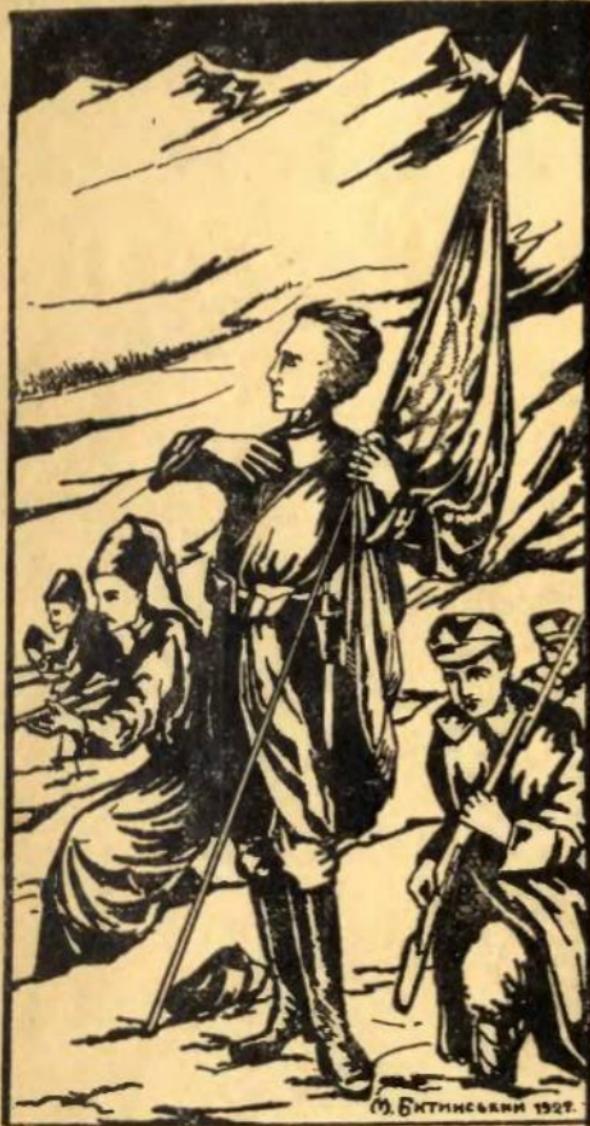

ОЛ. БАБІЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ

(M. БАТНІСЬКИЙ 1927)

ПОЕМА

ОЛ. БАБІЙ

ГУЦУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ

поема

Накладом „Групи Української Національної Молоді“.
Прага 1927.

M O T T O.

**Teraz na świat wylewam ten kielich trucizny.
Źrąca jest i gorąca gorycz mojej mowy
Gorycz wyssana z łez i krwi mej ojczyzny
Niechaj pali i żre nie was, lecz wasze okowy.**

Adam Mickiewicz.

Із рідних гнізд.

На Заході війна згасає блеском ватри.
На Сході палахтить червоний, лютий гнів.
А до гуцульських сіл прийшли військові карти,
Щоб легіні пішли обороняти Львів.
Вітри осінні рвуть з дерев листки останні,
Вітаючи зиму, несуть їй дар з намистом,
А в селах дива див: якісь казки весняні;
Приніс в зимі весну — той перший падолист.
По селах йдуть війти бундючно і пристойно;
Стукачути до вікон хатин сільських, курних;
— „Вставайте легіні! Знов треба йти на війну; —
Боролись за чужих, борімся за своїх!“
Із долів вісти йдуть: Нові там хмари звисли:
З панами бій іде під Львовом, Перемишлем!
І хлопці всі встають. Йдуть гуртом пляами,
Пращають мовчки знов смерековий поріг.
А матірня слюза пливе, пливе слідами, —
На ґрунях, на верхах біліє перший сніг.
Вже машерують хлощі долиною,
Лугом доріжкою
Білим піском.
В путь невідомую, в путь соколиную,
Попід смерічкою,
Попід ліском.
Ладно сосниною всі закосичені —
Всі до одніського, всі як один.
Трошечки пяні всі, замогоричені,
Бо на пращанячко, пили за ринського:
Дєдя і мама, і син.

В них на опашки їх сердаки
Йдуть не як легіні, а як панки.
Десь плаче, плаче дівонька:
„Щаслива вам мандрівонька!“
Та хлопці в сміх. На — віщо сум ?
В словах їх жарт, веселість, глум !
Підсвистують всі гучно в такт,
І підтанцюють йдучи,
Сокирами виблискують, співаючи
Бундючно так :
„Єсть у мене топір, топір та кована бляшка.
Научу я Москалика тай і того Ляшка“.
Ідуть розспівані, веселі.
Земля дуднить під марш і спів.
Тінь Довбуша стойть на скелі,
Благословля своїх синів :
„Повернете ви вільні в дім,
Лише ідіть слідом моїм!“

* * *

В преславнім місті Коломиї
Понасходилося Гуцулії,
Що й не счислиш і не злішиш.
Закрили всі луги зарінку
Чотири вінчики з барвінку :
Чотири сотні, — весь курінь
Так тихо... ані шевелінь...
Рівненсько... рівно, як шнурочок,
На плечах в кожного клуночок, —
Та ржавий австріяцький кріс ;
А крісів, крісів, гей-би ліс.
Вдягнувся дехто по вояцьки,
А дехто, — чудо ! по козацьки,
Мов Наддпрірянець. Ну й на стид,
Йде дехто на війну, мов дід :

У драних гачах ходаках, у постолах іде в поход —
Брудний, як чорт анциболот.
Забубнив Бойко в барабан,
І на майдан Гуцули вийшли. Вже на крилах
Стоять старшини молоді :
Хорунжий Дуб, ось той, що в школах
В нужді учився та біді ;
Булавний Лисий, що в копальні
Носив у Прусах мозолі ;
Четар Безрідневич, попович --
Синок священника з Бугнович --
Той, що в театрі у читальні
Співав у літі на селі ;
Та всого війська потішитель
Поручник Баландюк Федір.
І підхорунжий Мельничук,
Що все був пильний до наук ;
Та Гнат Чабан, син чорних гір,
Той, що скликав по селах віче,
Був кошовим в „Соколах“, в „Січи“,
Лупив у школі школярів,
По тім десь зник.
Був з нього жовнір Січовик
Десь у преславних Усусусах.
(Тоді, як наші мужики
Із рук мадярських край ріки
Повисли за-щось на галузях).
Потім Чабан,
Як тільки він позбувся ран,
Що іх дістав від Москалів,
Зібрав курінь — веде на Львів.
Ось він стоїть перед сотнями
І дивиться на свій курінь,
Мов пастир той на стадо своє.
— „О, що за військо, що за хлопці !
Не було в нас такої лави,

Хіба за того Ярослава...
За Осмомисла... над Дністром...“
А як світло дня померкло,
Поставали собі хлопці у долині.
Сиві шапочки знімали біля церкви,
Присягачи на вірність Україні:
Триста рук піднялося у гору пресміливо:
— „Буде жниво!“
Триста тут сердець забилось перед храмом:
„Згинемо, а не повернемо рабами!“
Триста хлопців цілуvalо стяг курінний,
Щоби Гуцул був йому до смерти вірний.
Шапки полетіли в гору гей барвисто:
„Слава! Слава!“ залунало понад місто.
Чабан — сотник побажав та у промові,
Щоб до дому повернули всі здорові.
Покотилася горда пісня, як лявіна:
— „Вже воскресла Україна!“
А нарід, як лан той у божес жниво:
„Ідіть! Повертайте щасливо!“
Та як виходили на поле із міста,
Вістун поспитав по своєму:
Гей — хлопці, молодці! Під Львів іде триста,
А скільки поверне до дому ?!.“

* *

У суботу мандрували, на кватирах спали
А в неділю до схід сонця в Станиславі стали,
В Станиславі були раді, дочекавшись слави,
Бо у них був на параді рідний вождь держави.

Перші стріли.

Прийшли. Спочинок. І наказ:
„В рострільну сотня!.. А в запас
Чета у ліс... мерщій... мерщій...“

Через хащі, через кущі
Ідуть стрільці...

Набиті кріси в їх руці.

— „Де ціль?“

— Ось там,

Де вежі шпиль —

Для вас напрям.

Над річку стежі

Через лан! —

Поля, яри, мужицькі межі...

Ланом курінь гірляндою...

Китайка здовж левадою.

Веде Чабан

Стрільців, що наче сірі гуси

Розбіглися та на загони.

А нагло: „Стій! Легіони!!!“

Грає скоростріл сарабандою

Вже над церквою, над старенькою

Кулі дзенькають, кулі бренькають.

— Долів! — І зникли всі стрільці.

А кулі наче воробці,

Немов осінній дощ густий...

Понад головоночки стрілецькі

Та понад лави молодецькі.

Рух один — і смерть... Скок один — і труп.

Встанеш — і за мить кряче ворон — суп,

Над тобою вже осідаючи,

Оченька твої випиваючи.

Тихо. Сотник встав. Під пекельний свист:

— „Хлопці! Наперед! Всі біgom на міст!“

І полинули разом як один:

— Всі ходім у бій, бо йде перший він! —

Біжать. — Хто впав? Що? Стогін там?

— Лиш раз, лиш раз вмірати нам!

Хтось знов у крові! Та вперед —

Веде усіх Чабан — до мет.

І наче повінь та свавільна
Пливе з гори у низ — рострільна.
І ніби журавлі ключами
Резерви линуть здовж горбами.
Добігли на узгірря стежі
І бачуть: Там столичні вежі
В імлі сірють за кущами.
Хрести на Святоюрськім храмі
Мов простягають раменами,
І кличуть, і благословлять
Та на святу визвольну рать.
Вістун отут шепнув до Гриця:
„Чи бачиш? Це уже столиця!?
Роздавим гадину тепер злу!“
Вперед ізнов ровом, біgom,
І знов копають землю змерзлу,
Рачкують по ріллі. „Стій! тихше!“
„Там ворог! Вдармо збоку! Близше!
І тихо... лих бағнет десь грюкне
І серце раз останній стукне,
Зімліє з остраху душа...
А нагло! Що? Трубач курінний,
Стрілець наш Бойко громом сурм
Заграв: „На штурм! На штурм!“
Там, де похиlena береза
Заблисли гострі, ржаві леза...
І липне, липне кріс до рук...
Скрипить снігами морозюк...
Та під ногами... бистро... бистро...
Бағнети... Кріси... блескіт вістря...
— „Пробоєм!“ — Hi! хаха! з утіх!
— Не треба штурму! що за сміх?!
Втікає ворог геть ярами.
За ним Чабан та зі стрільцями...

* * *

Морозний день, біленський сніг
А край доріг та на обліг
Розсіяні продовж долини
Рубіни, рубіни, крові краплини.
Розцвився мак червоним квітом
У зимну пору, а не літом.
Там на горі, де сіяно жито —
Стрільців двох убито.
Лягли та за волю гей буйголовою.
А там за межою, ось там, край тополі,
Лежать і ранені у чистому полі.
Із рани їм кровця потоком спливає,
На снігу біленським цвітом розцвітає...
І зйшлися стрільці і копали гроби
В сирій землі багнетами;
Не плакали, не лили сліз,
Поклали хрестики з беріз,
Пішли шляхами боротьби.
І замість матері, сестер
Лиш вітер плакав край могил,
Читаючи сумний псалтир ---
Журливий вітер зимнокрил.
Схиляються плаکучі лози
І на могилу ронять слізоги...

О б л о г а.

По ночі день, по дніві ніч, по сонцю тьма.
По сміахах сум, по днях побід — журба сама.
То блеск надій, то гад зневір, то проба сил,
То чорна тінь жалоб важких на ряд могил.
А раз в сніжний холодний день в зиму важку
Чабан скликав цілий курінь в гаю, в ліску.
Скрикав курінь, щоб бігли всі бігцем-тихцем,
Щоб вороги не слали куль та за стрільцем.
Курінь у чвалі біг ровом по-за ліском

На збірку, щоб наказ читать. „Руш! Гусаком!“
Як стали всі у проліску в сотнях, рядах,
То бачили, що сотник іх немов в сльозах.

— „Позір!“ „Спочинь!“ — Чабан сказав до них:
„Стрільці!“

Послухайте наказ новий. Слова ось ці:

„Усім стрільцям, усім полкам, усім борцям

Дає цю вість найвищий вожд, начальник сам:

„У Київі прочитано сьогодня вже новий закон:

— Од нині вже зруйнована та на Збручі межа — Кордон.

У Київі у Софії ударив дзвін: Від цего дня

Обєднана, соборная для всіх одна“.

І наш Чабан замовк, притих, скінчив наказ:

У мовчанці затихли всі, замовкли враз.

І стихло все тоді як в храмі, там,

Коли в причастію зійде Господь Наш Сам.

Всі чули, що на вість, яку читав Чабан їм тут,

Чекав народ цілі віки в обіймах пут.

Здавалось, що на них глядить народ цілий,

Живі, мертві благословлять борців на бій.

Тиша, тиша. Нараз стрілець, старенький дід,

На вколішки припав і зір піdnis на Схід;

Упав під хрест, що над шляхом в ліску стояв,

А з ним курінь, мов скошені покоси трав.

І навіть той безбожник наш, хорунжий сам,

Разом із курінем моливсь якимсь богам:

„О, Господи, слава ж тобі! Не марно труд:

Об'єднана, соборная, без меж і пут“.

Із шанців перед Божий трон

Молитва лине — жайворон.

Та ворог злий побачив тут в ліску курінь

І заки ще скінчив стрілець своє: „амінь!“

То скоро стріл посипав знов грізним огнем

І чвалом повертає у шанці знов курінь.

Так новину святу й наказ, що лиш прийшов,

Облила вже освячена стрілецька кров.

Степові вірли.

І дочекались втіхи ми, діждалися і свята ми;
Приїхали із Києва гарматчики з гарматами.

Курінь гукнув, раненько вранці :

„Слава вам, слава, ~~над~~дніпрянці !“

Радіють хлопці, що й казать :

Цілуують дула сталевій,

Січовиків вітають у надії,

Що як вже є гармати в нас,

То недалекий волі час.

А сотник ходить, ніби хмара :

„Ой, буде помста, буде кара !

Не спіть же, хлопці, не дрімайте !

Стальні кріси набивайте.

Гостріть баїнети і мечі,

Бо буде наступ уночі ;

Співайте радісних пісень,

Надходить нам побіди день !“

Вітають хлопці батарею,

Балакають собі із нею

Та обіймають смільчаків

Січовиків Дніпровиків.

А гості ці, Січовики,

Розказують чудні казки,

Як билися із москалями,

Як гетьман втік кудись світами.

І як із ним усі германці

Втікали босі від повстанців,

Як галицькі стрільці на славу

Ішли аж ген там під Полтаву,

Північну спиняти хмару,

Що несла помсту, кров і кару,

І як то в лісі, у діброві, у Мотовилівці преславній

Впав Черник, той, що із любови

До батьківщини — душу дав.

Хоч він з Бескиду, впав за Київ;
Тепер брати прийшли під Львів,
Щоб за кров Черника, заплату оддати брату, свому
брату.

I нагло тут прийшов наказ:
„Огонь! З усіх гармат нараз!“
Гей, як гукнуть тут гаківниці!
Гранати мов густе намисто
Падуть з подолка понад місто.
„Гей хлопці, ми іще до дня
Роздавим Львів як жабиня!
Ще бобу, хлопці! Не жалійте!
А грійте вражу спину, грійте!
Прочухайте хоч пяти їх!
Гадюк вбивати — то не гріх!“
Над вежі, куполи дебелі
Летять не птиці, а шрапнелі.
„Ось тут колись гремів Богдан,
А нині бє з гармат Чабан!“
„Гей жалко міста, храмів злотих!“
— Не жалко! — одвічає сотник:
— Бо краще нам той город клятий
Ізтерти весь з лиця землі,
Ніж має це кубло плекати
Гадюки — скорпіони злі,
На нашій скривдженій землі.
Ударте, щоб ляхи почули,
Що волі хочуть і Гуцули.
І хай почують всі народи,
Що Русин хоче теж свободи!“
Трубач сміється у наметі,
Вістун сидить та на лафеті
І мовить: „Там десь на панах
Вже терпне шкура, що аж страх.
І не один втікає нині
В пивниці, льохи в цій хвилині

I не одну сполошу мамку
У Львові на високім Замку.
I не одна панянка там
Вже молиться, щоб згинув хам,
Щоб ми спинили стрілянину.
Гей, проклинають Україну!
А наш вістун й десятник Павлаш
Сваряться вже всю божу днинку,
Хто перший з них завісить стяг наш
На львівськім ратуші на ринку,
Бо вірять всі, бо вірять ревно,
Що Львів здобудуть вже напевно.
A ті гарматчики кохані
Годують ядрами гарматню пашу;
Гармати ситі, гнівом пяні
Відригають, плюють на місто
Так голосно, так міцно, густо.
На мур, на мур, на тротуар,
Скажені пси: Гар!!! гаррр!!!
Регоче в полі чорний біс
Вогнем, зубами: блісь! і блісь!
I по над зляканим селом
Старий наш лицарський псалом:
„Не розсудила нас любов, —
Розсудить нас залізо, кров!“.

* * *

На другий день, як йшов вістун зі стежами,
Прийшли пани із білим прапорцем.
Пани були із шубами медвежими,
I в кожного живіт був барильцем.
„Стій! хто іде?“ спитав вістун, гукаючи.
Стрільці взяли всі кріси на: „Готов“
Прибіг четар, гукнув: „Ta не кричи!
Це йдуть посли, це біла хоругов!“

І справді так: прийшли посли непрошенні,
Балакали на мові, на чужай;
Оглянули всі шанці кровю зрошені,
Журилися: На віщо кров і бій?
І тут посли розмовились із хлопцями:
Почали теж розмову з вістуном.
Вістун був злий: „Не вірю їм, не вірмо ми;
Бо пан усе тримає із панком“.
Англієць все випитував уважливо:
„Ви хочете миритись? Воювати?“
І відповів вістун цілком зневажливо:
— Готові ми з ляхами битись років пять. —
Ставайте всі хоч дуба всі пани мої,
То марно ви покинули Льондон!
Не спинимо свою борню, своїй бої,
Аж батьківщину визволим по Сян і Дон!
Мої слова народам всім подайте!“
Англієць усміхнувсь: „All right!“
Та по наказу завтра рано
Знов раб скорився перед паном.
Послухав раб чужих сирен:
Спинив борню на день один.
А як заснуло наше військо,
Утішено, що мир вже близько,
Напала зграя езуїтів,
Забувши на святий обіт.
Вночі розбила весь наш полк,
З вінка побіди впав листок,
І втеча почалась. — В Гуцульському серці
Гніздилася розпуха й гнів:
„Повісити було панів отих на жердці!
Дати на ліхтарю послів.
Втопити нам було Французів заранні
В гноївці, або в калабані!
Чому не розбили ті наші гармати
Всі мури, і всі арсенали,

Всі суди і всі трибунали,
Доми розпусти і шинки,
Театри і памятники,
Усі музеї і святыни,
Щоб лиш руйна на руйні
Була по тюрмах, казаматах
Де волі жде замкнутий брат.
Щоб хоч побачив внук і світ
Війни святої слід.
Щоб хоч споминали і внуки, — правнуки,
Як тут працювали стрілецькі руки!“

П о м с т а.

Аж тепер, аж тепер розпочалась війна
Невблаганна, як смерть і як гріб:
Або він, або ми — це дорога одна
Хтось когось кине в бою до стіл!
Милосердя нема, і жалю вже нема;
І ніхто не щадить полонених:
Попаде хто до рук, той загине дарма!
І живцем не поверне й один.
Як попався до рук тих стрілецьких міцних
Чужинецький який волокита,
Ще отямитись він з переляку не смів,
Мав пашпорт до загробного світа.
І куди прямували ті гуцульські стежі,
Де зявились їх горді прапори,
Замість місяця там вже світили *пожежі
Скрізь горіли фільварки і двори.
Де стане сотник наш Чабан, —
Втікає пан за Сян, за Сян.
Але втікати вже нікуди,
Бо наш четар і наш Заблуда
Вже сіли на коня:

Ой, це гаразд, святе вдовілля
Ідуть сотні Польщі в запілля:
Лісами навмання.

Пішов Чабан у партизани,
А з ним Гуцули, як цигани:
Чи військо, чи чорти —
Воно сьогодня ще у Бродах,
А завтра вже у Зимних Водах
Вмиває хомути

А через тиждень: о, Всешицній,
До Судової тої Вишні
Загналось сотні три.
Борня, напад, ціла Содома
І нагло знов тріумф пролому
Несуть в світи вітри.

А в нічку на подобу грому
Дві сотні та на честь і славу
Закралися аж під Руську Раву,
Розбили вражий полк в місточку,
Накривши всіх, як ситом квочку.
То було ладно і цікаво,
Як по борні важкій, крівавій
Курінь здобув ціле добро:
Не золото, не серебро,
Лише худібку, лиш корови
Які украла в мужика
Шляхоцька, грабіжна рука.
Скликав Чабан не раз, не двічі
В лісок народ з села на віче.
І роздавав дідам, бабам
Добро відіране Ляшкам.
Гей, було втіхи пребагато!
Баби пізнали свої власні
Старі корови сорокаті.
Пізнав дячок свою теличку,
А війт конину невеличку,

Яку ограбив лєтіонар у нього в хаті,
Це й дав йому в лиці удар,
Коли він плакав по утраті.
Баби забрали ту коровку,
Благословили без умовку,
До ніг припавши Чабана:
„Ой, паноньку, як би Ви знали,
Як діти мої всі ридали
Та за коровою ось цею?
Пять літ ми жили тільки нею!“
Пішли баби: „Ідіть здорові,
Дай Бог вам бути завтра в Львові!“
В селах повіря поширяється:
Сотника куля не імається,
Від грудей його одбивається;
Він характерник, чарівник
Не чоловік!“...

Тіни і плями.

Читачу мій! Не думай лиш будь ласкав,
Що всі стрільці і всі Гуцули мої,
Це були лиш самі якісь герої,
І що у них не падав дух ні разу!
Ні, друже мій! Війна не баль, не жарти,
А кулі свист не музика цимбал:
Хоч маєш ти відвагу, й духа гарта,
То все ж тобі вірати трошки жаль.
У другій сотні був Семко Чорногуз,
А в третій сотні Роман Старосвіцький;
О, Боже мій! Цеж були боягузи,
Яких ніде не знайдеш і при свічці.
Нераз лише почнетися гуркотнеча,
Заскавулять кульки, мов битий пес,
А вже стрілець Семко поблід увесь,

Хоч вороги ще милі з дві далеко.
Або Роман? О, той вже до безтями
Боявсь, вмиратъ він не хотів ні трішки:
Перед боєм він крився за горбами,
Щептав молитву, бився в груди грішні;
„О, Боже мій, яке страшне нещастя!
Умру, умру без сповіди, й причастя!
Моїх очей тут не закриє мама,
Без трумночки я ляжу в темну яму“.
І цілував Роман якісь медалі та хрести
Почеплені мамусею, як йшов Роман в світи.
Та скажу вам, що часом весь курінь
Грішив страхом, що соромно казати;
На стяг борців нераз упаде тінь:
Хто був на войнах, той мусить це признати.
Нераз ось так: стрільці заснуть в окопі,
А тут нараз упаде стріл дрібний.
У розтіч весь курінь, немов би йшов потоп.
„Алярм! Втікаймо! ворог йде грізний!“
А завтра стид: „Ах, ми від ворога втікали,
А він від нас втікав, згубивши самопали“.
Нераз Ляшки ціліськими полками
Перед двома пяненькими стрільцями
Втікали так, немов би сам Хмельницький
Зявивсь в ліску, не Роман Старосвіцький.
Так, так, повір читачу в слово мое,
Страхополох нераз стає в війні героем,
А інший раз таке буває чудо,
Герой стає безсилим страхопудом.
А ці й тамті як вернуть по війні,
То брешуть так, що аж в очах вогні:
„О, я що дня одніською рукою
Вбивав по п'ять Поляків у пробою“
Бог дав стрільцям таку вже вдачу з неба,
Що брешуть всі, чи треба, чи не треба.
Навіть Петро, що все сидить в обозі

І ворога не бачив навіть з близька,
То він що дня як сяде при дорозі,
То пише лист до дівчини без впину:
„Молись за мене, я ллю кров за Україну.
Що дня я у бою і може згину
Пять раз ранений я в ребро:
Прощай Марійко!.. Твій Петро...“
Марійка завтра лист читає вдома,
І молиться, і плаче теж сірома.
Навіть хорунжий, навіть він
Любив в листах до панни теж брехати:
„Я вчера в бою полк один
Розбив, в полон взяв три гармати“.
Хоч знають всі що він за весь пролом
Здобув лише раз кухню із борщом.
І то, як зів весь борщ із салом,
Стрілецтво знов назад втікало,
Й Полякам кухню знов віддало.

Соняшні години.

Та на війні бува нераз весело,
Що хочеться співати всім, усім...
Ідеш собі через міста і села,
Не журишся ніким, нічим.
Візьме стрілець на плечі кріс, торбину,
В нахлібник вложить сало, хліб.
І йде собі без ціли і без впину
Вперед, назад, аж доки знайде гріб.
Голодний хто? Ну, щож, це ще не лиxo:
Ідуть стрільці до хати до дядьків:
„Гей, газдо, я так дуже зголоднів“.
А пан газда почухається тихо,
Дасть хліба, сала, пирогів.
Нема уbrane, нема чобіт і паші?
Ну, це також ще зовсім не біда.

Покрутяться стрільці сюда, туда,
Знайдуть село, де мешкають „не наші“.
І все гаразд: Поставлять на дорозі
Три скоростріли у тачанці.
Вістун і Гнат покажуть самопали,
Такі, що куль сто літ не оглядали,
Гукнуть раз із гармати Богу в вікна —
І вже Мазур біжить, в руці трима шапчину :
„Поляки ми, та любимо Вкраїну“.
Несе Мазур і хліб, і самогонку,
А наш вістун отворить лиш мошонку,
І заплатить, як дідич без торгу :
„На маєш! Знай, що наші козаки
Не граблять так, як ваші Поляки“.
І вже Мазур із радости здурів,
Вдоволений мов кіт печеним салом :
— Дай Боже вам відобрati Львів,
І з капраля зробитись генералом“
А хлопці в сміх, що той Мазур ойчиизну
Продать готов лиши за одніську гривну.
А в ранці бій. Побились трошки в бою ;
Ну, де хто згинув ! — Та на те війна.
Стрільці уже так зжилися з війною,
Що мовили : „смерть зовсім не страшна“.
Всіх веселив найбільше наш вістун, —
І сотників джура, Софрон пустун.
Все збитка він якогось певно вструже :
Для сотника в біді харчі знайде,
Бо сотника він дуже моцно любить.
Хоч сам не раз єсть ріпу неварену,
То дбає, щоб мав сотник гусь печену.
Та що й казать ; мав сотник серце добре,
І гусь ділив між хлопців, між хоробрих ;
І джурі все шматків попало два, три :
Лабки, крильце печене біля ватри.
Або нераз дістане випить чарку.

Тоді джура почне бувати сварку,
Доказує, що лише Чабан єдиний
Повинен бути королем Вкраїни.
І всі тут люблять Чабана,
Бо він як мати всім одна:
Сам йде на стежі, на патрулі,
Несе на плечах скоростріл;
Ранених носить поміж кулі,
Втирає рани, гойть біль.
І хлопці шепчуть: „добрій пан!
За нього ми у кожний день
Підем на смерть, підем в огонь.
Коби такі усі старшини,
Ми доборолись би Вкраїни.
А не один старшина драб
Коби дістатись лише у штаб,
В столиці їх ціла бригада,
Каварня, танці і парада.
Як би прийшли усі ось тут,
За три дні Польщі бувби капут:
Чи чули ви? Четар якось
Здобув гармату та обоз:
З обозом він забрав, як бранку
Та капітанову коханку;
А хлопці кинули в гноївку
І капітана, й його дівку.
Четар Безрідневич добув десь
Руду кобилку на дворі
І їздить він на тій марі,
На сухоребрій, на старій.
І без сідла і без острогів.
Щож? обморозив бідний ноги
Та на заставі край столиці,
Не може йти вже пішки він,
І далі їздить на конині.
Старська шкапа наздогад

Раз йде вперед, а раз назад.
Сміються хлопці з тої шкапи,
Що нею ще за Наполеона
Возила кухню ескадрона.
Ось так Гуцули воювали,
То наступали, то втікали,
А часом тижнями цілими
Собі сиділи на кватирах:
В такий то час старшини йшли у гості
До вчительок, старих дівок,
До молодих попадянок.
Стрілецька братія вся сіра
До хлопських хат, де люди прості
Бо бачите, вже в світі так,
Що в кожного є інший смак.
Пішла неславонька по цілій сотні:
Через пліт бачили стрільці сьогодні:
Там у садочку, у холодочку
Цінував сотник попову дочку,
Скрившись за кущики (де скопана грядка)
Щоби піп не бачив, ні паніматка.
Ta таке горенькоходить вже світом;
Всі те дogleянутъ, що в тайні скрито.
Зима така міцна, студена,
Але тепленько у хатах:
Фурчать дівочі веретена
На вечорницях, святі прях:
Стрільці сидять собі край печі,
Розказують дівчатам речі
Про те, як сотник разом з ними
Розбив гранатами ручними
Ворожі чати. А дівчата
Лиш слухають стрільців трівожно,
Зітхають раз-у-раз побожно...
Як на печі засне бабуня,
Вже веретено не фуркоче:

Вже шепче внучечка Настуня:
— Не можна... фе... стидайся хлопче! —
А на дворі зима, студено...
На землю впало веретено...
Бабусі сниться дивний сон:
Вже правнук... хлопець вітрогон...
Збудилась баба тай у крик!
Сховалась Настя, вояк втік.
Ой, вибігла стара на двір;
З далека чути лиш; Позір!
До бою військо йде в рядах;
А з ним і той, що тішив пряж:
І вже слюза в очах бабуні:
„Ой, для таких не жаль Настуні!
Вернись! в бою загинеш може,
То ще забався хоч небоже“.
Він не вернув... пішов... пішов...
А завтра несли вже селом
Його пробитого мечом...
На грудях була в нього кров.
І Настя, й бабця йшли за ним,
Ридаючи плачем гірким.

* * *

І знов без журним кроком враз
Ідуть на відсіч, як вітри:
... Раз, два, три...
Міста і села, поле, гай —
Їх рідний край.
Хоч зимно, втома —
Гордо зір.
„Гей, хто там в дома?
— Дезертир! —
— „Чому не йдеш?
Там ворог грізно
Жаліти-меш —

Буде запізно!“ —
Кватира, сон, а дядько брат —
І сто кватир, і сто дівчат.
І знов мандрівка у поход:
Дівчино моя, не сумуй,
А поцілуй,
Бо я за волю за народ?
Цілунок, усміх, як весна.
А завтра друга, — щож війна!
А на війні судилось нам:
Ми нині тут, а завтра там.
І журяться дядьки старці:
„Сховайся доню! Йдуть стрільці!“
Ти донечко стрільцям не вір:
В них сто дівчат і сто квартир!
Але донечка не ховається,
Тільки до стрільців усміхається
Крізь кватирочку —
Ніби писанка, ніби зірочка.
„Як же ж таточку не любить стрільців,
Таж вони ідуть визволяти Львів!“

На провесні.

А весна несе вістку он яку:
Пять стрільців піде та на відпустку,
Та на відпустку великолікоднуу,
На Гуцульщину вільну, вольну.
Йде на відпустку Гриць з Заблудова,
Гнат із Дори йде, Юра з Чудова,
І Петро з Ланів, весельчак, брехун, —
А останній з них — наш старий вістун.
Їде пять стрільців та до своїх сіл.
О, Ісує наш, що за радість там:
— „Вже приїхав мій голуб сизокрил,
Відпустку йому дав пан сотник сам“

А в неділеньку великодну,
Як зірници лиш гасли втомлено, —
Нарід в церковцю йшов Господню —
Йшов розсміяно, йшов розмолено.
Йшли у храм стрільці гордо долами.
Як прийшли у храм,
То молилися, то клонилися.
А цікавий люд цриглядавсь стрільцям.
Гордо поглядав на народ стрілець:
— Гречкосії ви, — я ж герой, борець.
А вістун раз в—раз (прости Господь свят)
Раз на образ зирк, -- другий на дівчат.
А дівчатаонька теж сповняли гріх,
Бо теж зиркали на стрільців своїх.
Ушка щурили, очка жмурили.
Не молилися -- балагурили.
Замість тішитись, що воскрес Ісус,
Тішились, що вже в Гната виріс вус.
І хвалилася Настя любчиком:
— „Має він бағнет із тризубчиком.
Має шапочку мазепиночку --
Він візьме мене та за жіночку.
Любчик твій стрілець, простий рядовик,
А мій Гнат уже капраль січовик.
Підстаршина він, -- хлопець ніби мак,
Глянь -- на рукаві срібний в нього знак.
Так то в церковці йде розмова, сміх,
Шепчути лишь баби: „От, прийшли на гріх“.
А по казанню: слово пан-отця:
„Помолімось та за упокой
Кожного стрільця, що впав, як герой“.
На коліна впав нарід у слозах:
— Вічна пам'ять тим, що в полях, в боях
На долах, на горах
На полі, на морі...
І в повітрянім просторі

В боротьбі в тяжку годину,
Життя оддали за Вкраїну.
І всі в сльозах, усі поклонно:
— „Прийми їх Бог на своє лоно“.—
За труд, за бій, за люті рани
Дай вічний мир, о Христе пане.
І пісня, пісня до небес:
— „Вокресла Вкраїна і Христос воскрес!“
Пасха та була люба чарівна,
Святкувала Русь перший раз вільна.

Великдень під Львовом.

Із неба сонце перли сіє.
Сміється світ, земля, весь край.
Весна як сон, весна як мрія,
І всюди зелень, май — розмай.
Спочили в піхвах раз сьогодні
Стальні багнети, ржа із лез;
Та ж треба бій спинить сьогодні:
Це ж великий день: Ісус вокрес. —
В ровах, окопах, не у храмі
Віта курінь великий день.
Тиша. Лиш відгомін пісень
Блукає нивами, лісами.
Стрільці лягли спочити в криївці
Колише мрія їх серця.
Хтось сумно грає на сопілці;
Розмова, жарти без кінця.
Хтось згадує ті рідні села,
Розквітлі, всміхнені садки.
— „О, десь там пасха не весела
Бо на війні всі парубки“.
А хтось співає гайлки.
І спомин блудить здовж окопом,
Як марево — поміж гармати —

Стас над свіжим темним гробом,
І дивиться ген під Карпати.
І смуток став, як тінь на чатах,
І плаче, плаче він по святах.
А сотник ходить між стрілецтво
Розносить всім горілки ведра.
Частув всіх він гойно, щедро,
І потішає своє брацтво :
„На другий рік Великдень ми
Вже відсвяткуєм вільними,
Не в закопах, не в землянках,
А в рідних селах у хатах“.
А хлопці лиш зітхають в тайні :
„В селі тепер забави файні,
Дівки під церквою, як мак, --
А я в рові тут, як хробак.
Ще й вісти йдуть, що цими днями
Прийде вже Галлер із полками...
„В них зброя, хліб і куль багато,
А в нас нема вже і гармат
А ми живем лиш з жебранини...
Бої всю зиму... ані днини
Ми не спочили... Де підмога ?
Одна надія лиш -- на Бога“.
І хлопці всі тут зажурились...
Нараз ? Це що ? Заграли дзвони ?
Воскресні дзвони із дзвіниць ?
О, ні ! Заграли знов канони.
І над поля і над загони
Летять воскресні дари з криць.
Злий ворог так братів частув
Шле великоме „*Aleluja*“.
Шле так на спомин подарунки,
Шрапнельні гострій ладунки.
Під грюкіт, громи, гори стогнуть
Вкриває курява весь світ ;

Замість пісень тих великомінливих
Пекельний дявольський привіт.
Не обнимає брата брат,
І не цілує, біля храму, --
А сто озлоблених гармат
Реве стосотними устами
Свою погрозу до небес :
-- „Діявол, не Ісус воскрес“!
З лісів, з осель...
Гранат, шрапнель
І смерть кругом
І трупи, трупи здовж ровом,
І кулі, стріли та огненні
Роєм, як оси, як шершні.
І зойки, біль, і жах, і свист,
Горить село палає міст --
І злий розлючений коваль
Бє в людські груди, не у сталь.
І знов грюокоче понад лан,
Як барабан, як барабан.
А з ліса з гір
Жене кіннота, жене голота
Та сотник сам бере приціл.
— „Понад траверзу скоростріл! —
Із ліса з-під струнких смерек
Заклекотало сто лелек.
Крилом. Спинились? Стали? Що се?
І скоростріл кладе покоси —
Та друга лава
Знов, пливе.
— „Слава! —
— „Хай живе“.
Та тут спинивсь густий наш град:
— Нема в нас куль. Назад!
Нема в нас куль. І тінь розпуки...
Всім кріси випали із рук.

І впали кріси і в полон
Пішла застава — за кордон.
Жене, жене ворожий полк ...
В ровах мигтять, блислять шаблюки,
І в'ються, в'ються, як гадюки,
Що світ увесь хотять поїсти
Неситі, пяні легіоністи ...
І відступав курінь на Схід,
Лишаючи кривавий слід.
Не мало трупів і між ними
Булавного, що впав ранений.
І вороги прийшли в ночі
До тих ровів, ї булавного забили,
Хоч він благав пощади в них,
А інших то обдерли із лахміття
І нагих псам на жир кидали в полі
На глум великого століття.
Сами ж у ранці ще й благання
Післали всім народам в світ,
Щоб рятувати панський рід
Од гайдамацького знущання ...
Стрілецькі чети одлетіли
На Схід. За ними йшла погоня.
Булавного ранене тіло
Пожерло в полі гайвороння.

У т е ч а.

І за пяддю знов пядь кервавиці батьків
Полищали в руках поганина.
Мов шматочки сердець на поживу для псів
Покидали що дня, що хвилини.
Відступали на Схід. І ламалась душа
У стрільців, як билина від вітру.
Замість усміху -- сум, замість пісні -- тиша
І проклін на Європу зло-хитру ...

І всі помочі ждуть, як Месії Жиди,
До землі припадають на шанці ;
У хом ловлячи стук. Молять мовчки : „Прийди !
Боже, Боже, пришли наддніпрянців !
Гайдамаків з грізними шликами,
Щоб закидали Львів наш шапками“
Але вісти линуть немов гайвороння,
Що й козацьке військо, військо закордонне
Покинуло Київ, само на неславу
Зруйнувавши рідну вкраїнську державу.
І втікши з під рідніх і народніх стягів,
Покликало знов із півночі Варягів,

* * *

І ждали підмоги з над Тибру від бранців.
І ждали рятунку із-за Океану :
„Уже у Карпатах... сто тисяч... повстанці ...
Підмога... за тиждень підем аж до Сяну“ ...
Та як спалахнула перша близкавиця,
То почав курінний стяг у низ хилиться.
На черемсі перша брунька розцвітала,
Як на Галич галич чорна налітала.

Підмога з сел.

Як починав курінь в злий час
Свій відворот -- утечу,
Зголошувавсь новий запас
В розбиту сотню першу :
Збудилась кров старих дружин
У жилах у народніх ;
І хлопці із сільських хатин
Сами йшли в бій охотні.
І мовив сотник до рекрутів :
„Скажіть же щирим словом.

Чому не йшли ви в бої люті
На поміч нам під Львовом ?“
І відповіли новички :
— „Не винні ми наш пане !
Казали ж нам провідники :
— На марно кров і рани“.
Казали нам, писали нам
Ціліську довгу зиму :
„З Парижа йде Спаситель наш
Дасть волю світу всему“.
Казали ватажки що-дня —
„Навіщо кров повстання ?
Остання в світі це борня
Війна уже остання“.
Казали : Пошо боротьба ?
Сами впадуть окови,
Бо це іде свята доба
Вселюдської любови.
Казали нам : що та борня
Під Львовом тільки жарти,
Що прийде хтось і скаже : „На !“
Розділить межі й карти.
Всі вірили, що справді ми
Здобудем волю мирно.
Дурними були ми дітьми, —
Повір же нам, повір-но.
Та й як було, скажіть сами
Іти нам в бій крівавий ?
В Різдво аж всі вернули ми
З Італії, з-над Пяви.
Не було сил ставать сей-час
Під кріси під сталеві.
Здоровля все дав кожний з нас
Австрійському цареві.
Три роки мучив ціsar нас
За трон свій там в Тиролю

Не стало сил у слушний час
Боротися за волю.
Спочинок вже не на часі.
Давайте куль і зброю!“
Ставали в ряд і йшли усі
До першого пробою.
Ішли. Конали серед піль
В селі за рідним домом.
Але геройство Тернопіль
Скінчилося погромом.
А ворог йшов на Схід, на Схід, —
Дійшов під синій аж Бескид.

Н е д о л я.

Одного дня, як хлопці під наметами
Спочити лягли у лісі край беріз,
Надіхав з гір з грізними кулеметами
Панцирний віз.
Не встигли ще стрільців збудити варти,
Як вже сипнув зловіщий смертний град,
Зірвалися. Та це уже не жарти:
Убитих трьох лежало біля хат,
Ранений хтось постогнував так люто.
Панцирний віз уже зникав за скрутом.
О, Боже. Як стрільців огнем одчай пече.
— Панцирку ту пустить в повітря. Ах“
Але без куль ні кому не удалось ще
Розбити твердинь панцирних черепах!
Пішла, пішла панцирка ген долинами
В запілля наше ген на Схід.
А ворог злий гукав сміливо з кпинами:
— „А деж у вас є бомби, динаміт?“
А сотник наш, що мав тут лише одну чету
Трохи з жалю не плакав він та бився в грудь:
— „Як хочеться зубами гризти шину ту.

Щоб ворогам відрізати їх путь“.

— „Беасилі ми“ сказали всі зневірені, —

„З мотикою на сонце ми ідем:

Лиш груди, в нас — в них сили непомірені.

Підмога де? На марно ждем“.

На другий день, як йшли в запас всі селами,

Коли ішов із курінем Чабан,

В ту мить в горі залопотів десь крилами

Літак чужий, — аероплян.

А куль нема. Стріляй хоч катапулькою:

Сховатись де? Лиш сад і квітів кльомб,

Аероплян лиш закружляв кривулькою

І скинув тут дарунок — десять бомб.

Забренькало, мов кинув в вікна каменем.

І грюкнуло мов сто нараз рушниць.

І дим і страх. Десь застогнали ранені

І сотник тут ранений впав теж ниць.

Стрільно ідке упілось в руку сотника

Розшарпало, й Чабан упав у яр.

Аероплан звичаєм злого постника

Зафуркотів, і зник за клубом хмар.

Та сотник хоч ранений і скрівавлений,

Не захотів лічиться йти в шпиталь;

Це того дня ішов у бій прославлений, —

Казав: „Мені курінь покинуть жаль“.

І того дня загинув теж від ран

Старий борець стрілець, Вавruk Іван.

Загинув він в бігу, несучи вісти,

Що й з заду бютъ Мазури-кольоністи ...

Загинув він, та хлопці всі вернули

І всі хати мазурські — спалахнули

Вогнем в ночі... і небо все сміялось

Ясним, червоним сміхом... І зухвало

Сміявсь з-за хмари місяць теж,

Що в селах блеск заграв-пожеж ...

Як в пору Гонти... як бувало.

Спочинок під Галичем.

Аж біля галицьких руїн стрільці поклалися спочивати...
Зложивши кріси у кізли, розставивши на горах чати...
І сотник теж заснув, і бачив у сні великі дива див:
З теремів княжих вийшов князь той Осмомисл хо-

робр, смілив...

Ішов між сплячими стрільцями і цілував їх чола він...
Показував на блискавку, на хмару, що з чужих країн
Котилася... І плакав князь... грозив на Захід гордо,
люто:

„Стрілецтво любе!.. Діти мої! Вас знов орда поборе
люта. —

О, не орда... лиши коромола й гадъ роздору...

Незгода та, що й в мою пору, люту пору...“

І князь, зникаючи в руїнах, в тьмі нічній...

Благословив стрільців тих на лютий бій...

І зникла тінь. Та злі її погрози

Зморозили стрілецьке серце скорбне,

Як в осені морозять квіт морози.

І сотника тут сон навідав другий:

Неначе він ішов Дністровим лугом

Серед хрестів могил стрілецьких свіжих,

Червоний мак зриваючи між збіжжям,

Квітчаючи хрести, гроби вояцькі.

І нагло сум, одчай і чорная жалоба

Упали враз на серце Чабана,

Немов обриви з скелі та із кручин

На плесо вод падуть, на озеро дрімуче.

Й Чабан прийшов під хрест новий високий

На гріб стрільців, що згинули у герці

І впавши в сум, одчай, зневіру і трівогу

Молився він невідомому Богу:

„Одвічний! Творча Сило незбагнута!

Ти, що існуєш, Ти, що мусиш бути...

Ти, що народ мій десь ведеш в ті хвилі

На шлях терпіння і неволі злой,
Як водиш зорю... сонце у просторах...
Молю, Великий Творче!: дай отвіти
На все, що мучить сумнівами груди...
Здається нам, що це з Твого веління
Ізнову хилиться нарід мій у безодню
Й втрачає сонце волі знов сьогодня...
Знов мені здається, що проклін Господній
Завис над народом, над моїм.
І через те сьогодні він, як все
Голгофний хрест несе,
Хоч всі народи, всі сусіди
Святкують день свободи, міра і побіди.
Чому ж утіха, радощі одного,
Все куплені терпінням брата свого ?
Чому в цей день, як світ увесіль радіє
І тріумфальний спів луна від всіх кордонів
В моїм краю нема й веселого обличчя
Одніського... із поміж міліонів..?
Казали нам, що Ти найласкавіший
Казали нам, що Ти сама любов.
Та сумніви колюмну віри вже сточили
Як черви ті... і я пізнав ту правду,
Цо любиш Ти й однаково цінуєш
І милосердя і любов, і бій, ненависть, кров
Ми знаємо: та це ж во Твоє імя
Замучено і спалено під гомони молитви
На костири і на тортурних ложах лютих
Цілі міліони... племена цілі.
І мольбами і димами кадил
І піснями любови, й Твоїм словом
Заглушено одчайні зойки інквізицій
І хрестоносців месть !
І зойк Саванаролі,
Свідчить, що зло пливе з твоєї, Творче, волі
Ми знаємо: потім во Твоє імя Боже

Залили кровю хрестоносці
Той город, де Ісус учив любови.
Ми знаємо, що й на мою крайну
З хрестом принесли — меч лукавий,
Яким батьки й синів стинали — теж за віру !
Ми бачимо, що ворог йде і нині
Несучи смерть нам і руїну, --
З хрестом на стягу і з написю святою:
„Із нами Бог, із нами правда Божа“.
О, Творче наш. Неваже це Твоя Правда
В пожежі, в крові, в тюрмах і в руїні ?
Ми бачили, що все слабе, безсиле
На грудь кладе хреста, як панцир.
Для себе лиш, для других -- гострить меч.
Здається нам нерав, що Ти смієшся
Із тих старців безсиліх та предобрих,
Що моляться й благають в Тебе ласки.
Ми ж бачимо, покірний Авель
Усе був битий і проклятий.
А Каїн -- ні ! Ніхто йому проклону
В лице не кинув і ніколи
Не був він gnаний за Євфрат --
Ось так, як нас злив Каїн-брат
Жене сьогодні на вигнання.
О, літопис усіх племен
Писав не хрест, лиш меч у крові злитий.
Ми ж бачимо: мій люд, що лиш молиться,
Тебе вмів славити — сьогодні вяне
Під колесом історії народу,
Який умів лише опришком бути,
Грабіжником святынь і Твоїх храмів !
О Творче ! В нинішню хвилину
Сповняється новий великий злочин,
Докончується вбивство мого люду,
Що тисяч літ благав рятунку в Тебе,
А Ти смієшся співом птиць,

І сміхом сонця, вітру шумом; —
А сонце те повинно згаснуть
Від болю, що в ярмі мій край,
Що гинуть Твої діти в бою.
А Ти смієшся блеском зір
Немов би гинули не люде,
А черви, хроби і травини?
Немов би некло в моїм краю
Це твоє діло, Твоя воля,
А кров і вбивство, -- Твій закон.
Не вірю я, що ця неволя й мука
Єсть карою за гріх народу моого.
Бо в кожну мить і скрізь в житті всесвіту
Я бачу зло, безцільність, люту злобу,
Якої з нас найгірший не створив би.
Бо знаю я, що шлеш Ти смерть і муки
Не лиш на грішний люд, людину,
А й на метеликів невинних, --
І на безгрішні квіти, що лиш хвильку
Всміхнулися до сонця і зівяли,
Морозом скошені весною.
І знаю я, що й птиця преневинна
Від куль вміра, у кіхтях тих -- сильніших.
Ми ж бачимо, що лютим землеструсом
Вбиваєш Ти не тільки злих і грішних
А й тих, що все життя Тобі клонились.
Ми ж знаємо: Ти пошестю вбиваєш
Мільон мільонів немовлят
В обіймах матерів плакучих.
Ми ж знаємо: мільони дів невинних
Вмірає теж, не знаючи гріха,
Ні плоду роду не принісши,
Як овоч той, вітрами рано збитий.
Ми ж бачили дітей малих невинних
Що народились темні, темні --
І від колиски до могили

Не бачили Твоїого сонця,
Не чули співу в Твоїм храмі
Ми ж знаємо, що Ти вбивав співців,
Творців, пророків, мудреців,
Що в гріб пішли, понесли мудрість в землю !
Казали нам, що без Твоєї волі
І волос нам не впадне, не загине :
Чому ж, чому ж по Твоїй лютій волі
Усе, що жило й житиме,
Несе хреста одвічного терпіння,
Хоч світ, і зорі, і земля
Розвіються колись безслідно
Як тінь, як марево, як пил,
А з ними згине й мій народ
І слід його борні і моїх чинів ...
І з літопису моого люду
З крівавих книг написаних слізами
Там не останеться і пилу, ні пилинки.
Як вороги його, мій люд так само,
РозсиплеТЬся у безвістях Нірвани
В одно єдине, нерозлучне, Твоє ...
То чому ж нам з братом
Ніяк не даш дійти до правди міра ?
Чому наш брат в моїй сумній країні
Мов демон злий справляє своє свято ?
Пять літ мандрівки і борні,
Життя в печерах, в підземеллі !
Пять літ замін села в цвинтар,
А храмів Твоїх в арсенали,
А дзвонів Твоїх у гармати,
Лісів у шибеничні вежі
Життя в страшну Апокаліпсу, —
Так, що й в ченців нераз лиш чуєш слово :
„Життя і світ не царство Бога,
А жарт лукавого Егови,
І царство, царство катані“.

Так Творче Наш! Завидуємо нині
Мерцям і трупам, що в могилі
Знайшли спокій і мир, якого ми, живі,
Не маємо за всі останні роки
Не знаємо, — бо ж і діди столітні
У тюрмах вік свій коротають...

А я збільшив те море зла.
Покликав я борців до бою,
А дав їм гріб, а не побіду, волю.
О, Творче! В нас нема одної мами,
Одної на цілій Україні,
Яка б не плакала за сином, що упав в бою.

Скажи: мав право я вести
Нові офіри в бій? Не впадуть
На мою голову всі слізози материні?
Мав право я вбивати ворогів?
Бо ж мати вчила їх любить, як ближніх?
Любити і злих і всіх, що кривду чинять?..

Та я читав життеву Твою книгу,
Й навчивсь, що все живе — лиш смертю...
Що той живе, хто вміє вбити других.
Що згине вовк, — ягнят як пожаліє.
О, Творче мій, невжеж народ мій любий
Ягням для ворога сусіда?

Невжеж закон Твій — тільки Сила?
Невжеж мій люд буде свободний
Тоді, як сама він стане вовком,
І ворога убє собі на жир?

Хоч ми єдине Твоє стадо, хоч ми єдине, — бо Ти
один,

І ворогів нема, і лише брати у всій вселенній?
Невжеж намарно рани твого Сина?
Чому Ти дав мені два серця:
Одно все кличе до любові,
А друге хоче крові, помсти
На ворогах. І де Твій голос?

Де правда, де? Якого серця слухатъ?
Яким шляхом іти мені до правди?
Два серця криє грудь моя
Чи я герой? Злочинець я?
Чи моя мрія блуд? Обман діточий?"
· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·

Та нагло, — ні, не знатъ, не знати,
Чи голос серця, чи сумління,
Чи сну химерного явління,
Чи камінь на стрілецьких трупах
Зворушився й озвався словом...
Творець то може невідомий
Озвався в шумі хвиль Дністрових?
Не знатъ, та сотник занімів, --
Учувиши в вихрах гомін слів:
„Дитино моя рідна. Сину!
Праобразе лиця моїого...
Твій зов до мене аж долинув, --
І я скажу тобі, хто я --
Яка є воля вся моя...
Й чому терпить народ твій много: --
Я те, що родиться невпинно...
З своєго лона, свого плоду...
Я те, що є творцем і твором...
Мета й причина я найвища...
Я той, що сам отцем, і сином...
Із царства тьми, із хаосу хаосів...
Зі ступня, де все невідоме.
З безформності і безладу і зла
Я міліони йду століть
На шпилі ясності, добра...
Іду і сам себе творю...
І людський дух, то шпиль найвищий,
Останній крок мій, крайній чин...

І кожна ваша мрія, казка,
Ваш бій за кращий, вищий день, --
Це є найвища моя Правда,
Найвища мить життя моє...
І кожний людський ідеал --
Найвищий божий підестал.
Ваш бій, ваш голос поривань,
То голос мій, обличчя, скрань.
Бо вашими руками я
Виводжу світ із тьми на світло.
І вашими долонями
Мій світ ви творите самі.
І ваш народ мій співтворець.
Чому ж клянете труд і бій?
Хібаж мистець кляне свій труд,
Коли різбити він постать Бога?
Хоч хвилями до нього йдуть
Зневіра, втома і трівога?
Таж руки ваші -- мій рилець,
Яким різблю я сам себе.
А зброя ваша -- мої пера,
Якими мій пишу закон
І літописи моїх чинів.
Я ж сам живу, росту, цвіту,
У вашім рості, вашім болю.
В людині ж бо од віку в вік
Терплю я -- богочоловік.
Як те дитя, що з болю досвід горне...
І не кляніть, що люд в змаганні гине.
Зерно з насіння мусить вмерти,
Щоб народився плід -- в колоссю.
І з древа цвіт опасти мусить в бурю,
Щоб народився овоч з того цвіту.
А ворог ваш то вихор, що зриває
Зівялий квіт, й запилює здоровий,
Ще й зміцнює коріння колиханням.

Не нарікайте на терпіння народу вашого, на біль,
Бо біль найменшої травинки, це мого серця біль, мій
біль.

Бо я у вас, не по-за вами...

З моєї волі дав я вам

Тягар важкий, тягар великий,

Щоби від цього тягару міцнів народа дух в терпінню.

Щоб ви очистились в огні терпіння, болю і одчаю,

Як чиститься і твердне сталь в огні, у полум'ю палючім

Бо суджено Країні вашій урятувати все людство,

Коли завяне Рим старечий на Заході; як згине світ

Західний наче цвіт одцвілий.

Вам суджено корінням стати і лозою,

З якої виросте життя, — нове древо життєздатне...

Постелять трави степовій

Нову колиску для Месії.

О, не дарма засіяні хрести

У вас на кожному загоні нині.

Бо суджено святій твоїй Вкраїні

Христом служити... світ счасти!

Не бачите? Серед борні, недолі, горя і руїни

Розпятий Бог в степах, на древі України;

І не кажіть, і не кажіть: „Да буде воля нам Твоя“

Лиш власну волю ви творіте. Бо ви, то я.

І слухайте моєго гласу, і глас природи розумійте:

Здолайте ви чинити зло, з якого робиться добро...

Як вмію я убити безсиле,

Щоби могуче жити могло...

Бог-чоловік щоб міг родитись.

Так, як я вмію вбити рослину

Щоб вищий твір здолав рости,

І вмійте кровю окупить те вище, краще і ясніше

Як вмів мій син пролити кров, як не щадив я свого

Сина.

Любіте зло, борню і тінь --

Я дав і світло й тьму. Амінь!“

Збудивсь Чабан. Пішов у бій
Без сумніву і без тривоги.
Вже вірив: шлях його страшний, --
Шлях співтворця і стежка Бога, --
Вже знов, що бій за Україну,
Це бій за Бога -- за людину...
За царство Бога на землі.

Нові Жовті Води.

Ярий колос пшениць наливавсь на ланах;
Щойно жито пускало колосся,
Як втікав наш курінь в пух розбитий і прах,
Сіяв смуток по ранніх, по росах...
Утікав наш курінь, загубивши всю міць
Як орел свої пера на вітрі.
О, невинна стопа непорочних дівиць
Главу диявола певно не зітре!
Та нараз: чудо чуд! Сон найкращий зі снів,
І найбільше в літописі диво:
Завернули вірли в бій останній з боїв,
На останнє славутнє жниво:
Виганяють, клюють хиже стадо гиен
Що закралисъ у гнізда вірлині;
Гуцул сміло іде проти полку один, --
Побідять або згинуть всі нині!
Не питает ніхто: -- зброя є чи нема;
Чи в набійницях є ще набої.
Хто із вилами йде, хто з косою, -- дарма!
Де Гуцули? Нема. Є герой.
Дивувалися всі: де набралося сил?
Хто дав славу, і міць, перемогу?
Легіони, полки проти кіс, проти вил,
Та нас Бог проводжає в дорогу.

* * *

Вийшли з дібровоно́вки, вийшли із темної
Виплили повіню з моря ишениць.
Господи! Матінко! Як то приємно є
Бачить, як женчики жито столочили
Як з під полукупків всіх пополошили
Та чужинецьких перепелиць.
Як зазоріло лиш ранком раннім,
То гаківницями тими останніми
Вдали голосно понад Серет:
— Хлопці, робота!
Наша піхота
Пє вже в шинкарочки в Чорткові мед.
Жававі Гуцулики понад потоками
Бігли на досвідках бистрими кроками
Та за годину -- дві милі -- бігом.
Перекликалися дикими криками
— Радуйся Земле! Наступ. Пролом.
Радуйсь Дажбоже, Хорсе, синове
Твої розбили люті окови.
Котяться війська, руські дружини,
Неначе хмари ті, ніби лявини...
Котиться, котиться повінь стрілецька,
Бруд весь зливаючи геть чужинецький...
Дажбог сміється усміхом красним
Кріси цілуючи промінем ясним,
Личка вітрами все утираючи,
Поту краплиночку все випиваючи...
Військо вперед іде. Хто тут пізна,
Де є кіннота горда, грізна?
Де тут гарматчики, де пішаки? —
Все помішалося. Всі ж бо полки
Хочуть бути першими в місті на чатах,
Польщу лукаву вдарить по пятах,
То ж на гармату хлопців по сто
Сяде й женуть уже. Скотиться хто —
Впаде з ляфети:

— Чом не заждете? —
Схопивсь. Батарея вже за горою
Заки догониш — вже за рікою.
Вже із гарматами вгнались у рів,
Взявши в полон — тисяч ляхів.
Хлопці на конях. Всі без сідла;
Але загнались аж у запілля.
Була ж тут здобич ще й не мала:
Зброя, гармат аж сім... і скоро стріли
І полонені, що з жаху вмліли.
Добич розділено, бранців побито
І знов на Захід — месть і гнів
На вражий рід.
У серці спів,
На грудях цвіт.
А від пісень шумить аж колос
І лан схиляється до долу.
Країна вже завмерла з чуда.
— „Йдуть наші. Воля, воля буде“. —
І ніч заслухана в свист куль,
В ранених зойк і брязкіт зброї
В подолках чорних носить вісти:
— Йдуть наші. Втікли легіоністи —
А весь народ в ночі не спить:
— Вже чути... тихо... цить...
І шепне бабочка беззуба:
— „Бери-но сину хоч коцюбу,
І йди, жени панів, бо стидно...
Тож наших тільки що не видно...
Казала раз стара Явдоха:
— „Побили Польшу тай не троха“.
А ще ворожка ця Горпина
Казала: „Вернеться Вкраїна“.
А хлопці йдуть. І сили ада
Не спинять їх в поході тім!
Їм в бою хлопчики малі

Допомагають втішно, радо.
У кожнім місті, у селі
Дівчата їм виносять хліб,
Вмивають рани їх слізами
У граді куль квітчають гріб.
І гинуть разом зі стрільцями.
А хлопці сіють клич свій гойно :
„Народе наш, ходи на войну“.
А весь народ ціліську душу
До ніг своїм стрільцям покинув.
І армію ту невмірущу
Горнув до серця, як дитину.
Над селами Галичини
Танцює бог наш, бог війни.
Танцює творча чудна сила
Та, що вела князя Данила,
Та Ігоря на рать кріаву,
Й стелила стежку Святославу.
Від сходу по останню грань
З Бескида по Тмутаракань.

* * *

Зажурилися в полі ячмена :
— Замість женців скрізь — військо, знамена
Та ще й знамена жовтоблакитні :
Небо і лани пшенично-житні.
Похилилося та колосся жит
Від коліс гармат, від кінських копит
До землі припав удовиний лен ;
Через нього біг стрільчик не оден
Через нього йшли ранені борці,
Як почався бій десь там на ріці.
Та вдові не жаль, що пропав весь труд :
— „Чорт бери і лен, коли наші йдуть“.
І вже в збунтованих тих селях

Далекий гомін Марсельєз
Між парубками превесело
Шаблюки брязкіт, мітральєз
Йде жах у панській палати
А радість йде у хлопські хати.
Мужик жене худібку з паши
І молиться: — „Надходять наші...“
Цілує землењку святу
І жне пшеничку золоту
Яку лишив утікши пан...
І mrіє... „Дасть Господь роботу...
Прийдуть стрільці... розділять землю між бідноту...“
І в ніч не сплять... на приспі рада тиха:
— Ідут... Вогні, гармати гук... глянь... заграва
велика, —

А молодь серп кидає з рук,
Біжить до крісів і шаблюк,
І косить ворога у пень —
Під згук пісень.
іде клич від Заходу до Сходу:
— „Земля і влада для народу“.
Понад Дністровій лани
Втікають пані і пани,
Несуть на плечах торбинки,
Мов дідугани жебраки:
Ведуть за ручки ще й бахори.
— „О горе, горе!
ГоряТЬ, горяТЬ там наші двори“...
А із կущів уже Гуцули:
— „Йдіть там, ізвідки тут прибули“. —
І Гуцул пана тут до речі
Нагайкою та через плечі
Бо в Гуцула така натура
Що як ударить -- лопне шкура
А пан сичить, мов та гадюка
Кленучи „браці“ з по за „Буга“.

За ним біжить оброњця Львовскі,
Вже не співає „Марш Домбровскі“,
Бо як лише Гуцул спіймає,
Живцем у воду іх кидає,
Це й словами промовляє:
„Ліпше було вам, панове, у Варшаві спати в перинах,
Ніж лежати у Дністрових, у глибинах.
Ліпше було вам сидіти при спідниці біля мами,
Ніж боротися під Львовом зі стрільцями.
Й годувати Дністровую рибу-щуку,
Ти, зелений Галлєрчуку“.
І вже з мосту хтось летів у бистру воду у неславі,
Лиши затріпавши ногами на прощання до Заходу тій
Варшаві.

„О, щоб той Галлєр наш загинув,
Пощо завів нас в цю країну.
Через нього білий світ я тут покинув;“
Примара помсти над полем знов
Регоче люто: „Кров за кров“...
Ладно було, велично і роскішно:
Як із села лиш ворог утече,
І вкажеться в селі стрілецька шапка,
Із тризубом обірана дворіжна,
Й замурзане лице розвідчика одного,
То все село з утіхи біснувате
Біжить, кричить: старці, баби, дівчата,
Мов повінь та весняна на ріці
Шумить, гуде: „Диви! Ідуть стрільці“.
О памятна, о незабута хвиля!
Усе село з утіхи, божевілля
Вилазить з нор, де крилося від кулі,
І в гарфи враз зміняється проснулі —
Біжить, кричить дітвора баурня,
Радіючи, що військо скрізь, борня!
А дід старий ридає мов дитина
„О, Матінко! Вернулась Україна!“

Молодички, як соняшників грядка :

— „Щасти вам Бог і Божа Пані Матка !“

А хлопці йдуть, моргнуть лиш — і в погоною,
Бо ворог там ген, ген на оболоню...

Шумить народ немов вітрами

В ночі розбуджена трава :

— „Ходім, ходім разом з стрільцями !

Хмельниччина нова, нова !“

І вже орач із поля гінко

Із плугом аж до хати :

— Пусти мене на війну жінко,

Кортить повоювати ! —

А жінка в крик, а жінка в плач, —

Та він всю ніч до рана :

— „Не видержу. Печи колач !

На Польщу йду. На пана !

Годі вовтузиться з плугом та волами

Хочу в мандрівку я... у лаві із стрільцями

Ти дожидай мене тут із дитиною

Я може вернуся хоч підстаршиною

Ще із даруночком тобі — з хустиною“.

І хоч сльоза з очей текла,

То жінка в ніч колач пекла.

А в ранці він біжить, летить і доганяє сотню.

А з ним за ним ще хлопців сім на війну всенародню.

Ось так: бригада з куріння.

Ну й машерує Гуцульня :

Вже через місто труби трублять

А бубни бубнят... бубни бубнят...

Бо хлопці бубон дуже люблять...

Старенький марш скрипить залізом

(Той марш, що був й під Австерліцом)

А пісня грім :

„Смерть усім“.

Розсудім !

Всіх розбіймо,

Не жалімо,
Не щадім!
Крепким кроком
Здовж потоком,
Щоб побачив кожний Жид
Наше військо в день побід.
Через ринок
На зарінок,
Щоб крівь вікна всі панове
Бачили стрілецький марш
І щоб чули: „Бучач наш“.
Щоб побачив світ, весь світ
Вкраїнське військо -- в день побід.“

* * *

Це така роскіш із рідними полками
Йти в нічку зоряну лісами все вперед
І бачити у тьмі, як ген десь перед вами
Рефлектор мерехтить, і сяєво ракет.
Це таке щастя стояти на сторожі
І серцем відчувати йдучи вперед в поход,
Що перед вами так тримтять пілки ворожі
Й тримтить в цю мить цілий ворожий злий народ.
І далі, далі... Край дороги
Пропори і орли ті білі
Підстелено старій кобилі,
І порвано та на тряпки,
Для кухарів, -- щоби небоги
Чим чистити мали баняки...
Всі хлопці пяні, як один,
Від панських вин, шампанських вин,
Ночують не в лісах, не в норах
А в поміщицьких панських дворах.
Хорунжий грає на роялі,
А всі стрільці і всі капралі

Із буйности та із похмілля
Танцюють мов пани кадріля --
Та по диванах, по сальонах,
При фортепіянах, грамофонах...
Все ж добро панське -- для селян!
Худібка, збіжжя, фортепіян...
Діждалася мужицька хата
Великого буйного свята,
Бо пішов з димом двір, фільварок...
Згоріли гнізда хлопських мук,
Де силу свою лишав даром
Ще панщизняний дід -- і внук...
А над Вислою шляхта хлипає,
Цо шлях куриться понад Стрипою.
Цо ідуть черні з дикого поля...
Цо гук гармати лине з Подоля...
Ой там у Львові дзвін на трівогу:
— „Єзус, Марія! дай нам підмогу“!
І понад вежі; понад ротонди...
В нічку блукає марево Гонти...
В нічку блукає, сон проганяє...
Серце шляхецьке жахом сповняє...
Але рे�гоче Схід-Запорожжа:
— „Вже не поможе і Мати Божа“!
Бо вже ворожить гук гаківниці:
— „Русин за три дні буде в столиці“.

* * *

Бють Гуцули воріженськів крісами, шаблями
А старі діди ціпами, баби коцюбами,
І цілісіньке Поділля наше військо вкрило
Та Дністра перебродити вже не було сили,
Знає Гуцул: здовж Бескиду ждуть там браття, діти
І дороги для стрілецтва устеляють квітом...
Мовить сотник: Гей, камрате! Доки сонця стане

Буде нарід памятати: Чортків, Бережани.

Будуть, будуть памятати од роду до роду:

Над Серетом стались вдруге Корсунь, Жовті Води,
Гей, а хто не йшов із нами в цей пролом великий
Хай ридає той із жалю, й плаче він на віки.

Гуцулики? Чи ви ще памятаєте,

Як під селом, що звалось Райгородом

З узлісся ви погнали до мети

Обніжками, через потоки, бродом?

Гуцулики! Чи й досі не забули ви,

Як гнав курінь в огні горючим мостом,

Як падали ви в річку кленолистом,

Бо гаківниць шіснадцять вам на голови

Посипало шрапнелі. Гаківниць не вражих,

А таки власних, таки наших.

Бо в запалі побідної жаги

Гарматчики не вміли розпізнати,

Де ваш курінь, а де є вороги,

Й почали вас гранатами вгощати.

Чи тямите? За церквою у наступі

Булавний ваш загнавсь у шанці ворогів,

Не маючи одніської вже кулі...

Зубами вгрізся в горло лейбоніста

Й на смерть здавив?

І як в ту мить вже другий ворог зрадно

Із жита вибіг і прикладом

Булавному теж розторощив скрань

І як упав булавний на межі,

Не встав уже. А ви йшли на ножі.

І хоч зовсім утомлені, без сили

Ви полк цілий ворожий ще розбили.

Чи тямите?

Як ваш сурмач зірвавшись в наступ лет

Вам затрубів сигнал: „Вперед“!

І трупом впав поцілений в головоньку,

Як змовкла сурма, й серце в нього змовкло?

Чи тямите, як в нічку по секрету
Ви йшли у двір під улій красти мед,
Ховаючись в криївку з очерету
Щоб сотник ваш, наш відомий Чабан,
Вас на горячім вчинку не доглянув,
Й не покарав за злочини рабунку
Вас стійкою на варті -- у риштунку ?
Чи тямите, як всі ми по забаві
Заснули трошки на заставі ?
А ворог злий збудив нас кулеметом,
І ми втікли, згубивши баньку з медом ?
Гуцулики ! О, тямте бій той славний,
Як дрипав навіть я із вами в ліс,
Як навіть я, хоч не герой, не воїн,
Лиш віршомаз і mrійник непоправний,
Почув нараз у кволім серці своїм,
Що над любов, над славу, над дівчину
Солодша є війна за Україну,
Що солодко і навіть дуже мило
Покинути на місяць хоч чорнило,
Змінить хоч раз перо на справжній кріс.
Чи тямите, як ви все кпили щиро,
Що кров пливе по полі чорнозему,
А я в марші в ночі і в божу днину
В погану слоту, в злу годину
Все шкрябаю ось ту мою поему,
А ви папір мій вкрали, скрили в просі,
А олівця ви не віддали й досі ?
Що було кпин, що я над римом прію,
А про чету подбати не умію.
Що хоч мене два роки бив капраль,
То я остав офермою на далі.
І гублю все пасок, багнет, торністру,
Набої та австрійські штильпи з ніг.
Що дурень лиш мені надати міг
Ранг підхорунжого вахмістра.

Бо я хоч все обдертий і голоден
То вкрасти хліб в Мазурки я не годен,
Бо я хоч і не з вашої бригади,
Забрив між вас немов Марко проклятий
Що я згубивсь від власної чети
Не знаючи: втікати? Вперед іти?
Гуцулики! Чи згадує хто з вас,
Як спали ми в фільварку на фотелі,
Як з буйності стрілець Михайло Грушка
Стріляв собі у образ Т. Косцюшка?
Як вій мов ті воскреслі любі Гуни
Плювали всі на пишні панські стелі,
Бючись об заклад: „Хто з нас вище плюне?“
Розвіяла вас всіх ворожа міць свавільна.
Скосила вас, мов косять цвіт морози,
Та наступ ваш, той наступ на Поділлю
Я бачу ось тепер... я бачу вас... в цю хвилю
У ярмах, у чужих, — вас згадую, крізь слози...

* * *

І бились тиждень, бились другий.
А на третій у неділю
Закрякала над військом галка:
„Над Бугом Калка, друга Калка“!
В погідний день, в зажинках, в тихе літо
Як бренькав серп, як цвіла в полі гречка,
Йшла між полками вістка сумовита:
— По Жовтих Водах, — Берестечко.
І смуток вкрив немов туман
Кождіський колос, женців, лан...
А боротись ніяк, бо ось там зза Дністра
Йде румунська мара, йде циганська мара
А на Сході Москвич заглядає до віч
А на Стрипі з над Висли лявина.
Відступали стрільці та журились всю ніч:

„Гей, від Збруча по Серет Україна“.
І куди нам, куди прихилились в знемозі?
Ой біда, тій чайці небозі,
При битій дорозі.

З а з б р у ч.

У темну ніч, понуру ніч, беззоряну, захмарену
Гуцули знов збиралися у походи невідомі,
Без слів, без сліз, без усміху і без розмов,
Без співу всі у мовчанці безрадісній
Без наказу ставали в ряд дорогою...
Без наказу верстали шлях за сотником,
Не знаючи, куди? чому? по що? нащо?
Не знаючи, де спиняться, чи верне хто?
Ідуть, ідуть — ряди, ряди нечислені —
Мов марева, мов лицарі ті казочні...
Ряди, ряди... утомлені, похилені,
Зажурені, знесилені...
З тавром терпіння на устах,
З імлою смутку на очах...
У серці гадом вється біль —
Ланами піль... подільських піль...
Лани шумлять, схиляючись
На край доріг.
Стрільцям, борцям вклоняючись
До ніг, до ніг...
— „Повернетесь, женці, із косами,
Із волею з приносами
Та на обжинки свято жнив
До наших нив“.
Питає вечір вітра брата:
— Де линуть наші ластівята?
— „У край делекий, не чужий,
Та у вирій, у степовий
В огні згоріла рідна хата,

Спалили гнізда вороги.
Гей та без жалю, без ваги...
За полком полк, з гарматами, обозами...
А коники іржуть, іржуть так голосно
Так жалісно.
За возом віз —
І шум і грюкоти коліс...
З обозами ідуть стрільці поранені,
Скривлені, порубані,
Каліки йдуть на палицях, недужі йдуть,
Конаючи, вміраючи,
Що ложе смерти кинули,
З лічниць на Схід тікаючи.
А хто упав, лежить в рові, благаючи
І руки простягаючи:
„Гей братику, добий мене.
Гей радше зарубай мене!
А не лишай Ляхам живцем в неволеньці“!
— Так як вбивать? Та як вас брать?
Куди везти?
Сами ідем не знати де. Прощай! Прості!.. —
Старці ідуть, душпастири столітній,
А на руках виучат несуть малесеньких
І моляться до Господа:
„О, Господи! Не дай в табор, в тюрму ляхам попа-
стися,
А дай дійти на Україну із борцями
Та із Гуцулами стрільцями“.
У темряві, далеко десь на Заході
Вогні, вогні загравою поблискують
Ляхи палять там села вже збунтовані
У попели майно батьків зміняючи
І вязнів у табор зганяючи.
За борами, за темними, ген здалека
Гармати бують ті польські, вигукують,
Немов грозять, глузуючи:

За Збруч, за Збруч!
Ідуть стрільці. А там в полях над нивами
Стоять хрести над сірими могилами,
А вітер шум край тих могил заводе мов:
— „На марно кров.
Бо журавлинний лине ключ,
За Збруч, за Збруч“.

А вітер теплий темноокрил
Приносить шум з понад могил,
Приносить плач із рідних сел.
Мов мати по утраті сина
Ридає галицька Вкраїна.
Ридає ревно за стрільцями
Мов промовляючи слівцями:
— „О, мое військо хоробреє
Мое лицарство та превірнеє.
Та чому мене ти покидаєш?
Та у неволі в чужинецькій полищаєш?
Смутком серце напуваєш?
Що в сусідів скрізь весілля і утіха,
А у мене та недоля превелика.
Та куди ж ти милий стрільче вже мандруєш?
Що ти моого плачу - жалю та не чуєш?
Чи тебе я не любила, не пестила?
Чи тобою не пишалась, не гостила,
Що мене ти покидаєш вже небогу
Вибираєшся в далеку ту дорогу,
Де шляхи тобі незнані, невідомі,
Де ніхто не привітає в ріднім домі...
Де ні батька, ані мами. —
Лише смерть та між чужими ворогами...
Де розгубите ви марно славу, силу,
Де ніхто не заквітчає вам могилу.
Де в степах за вами, діти, й слід пропаде...
Де розгубитесь без пастирів, як стадо...
Як метелики, ви спалите там свої крила

У вогні пожеж, що Схід цілий спалили,
А звідки вас виглядати?
А коли вас вижидати?
Чи під осінь та від Жванця Дністрового,
Чи під зиму та від вітру північного?
Чи на весну, як скінчивши люту зиму
Ми почуєм вість про бунти чорнозему
Чи із вечора, з полуночі чи із рання?
Чи із гомоном великого повстання?
Гей верніться... Кожний слід ваш поцілув
Наш народ, вквітчає цвітом барвінковим,
Повертайте... Доля горе вам віщує...
Але серце те стрілецьке, молодецьке,
Хоч і кровію зтікало з муки — болю,
Відповіло: — Ні, не вернемо в неволю.
Вперед, вперед. Хоч може смерть
Усіх чекає в морі степу.
Вперед. Допити чашу віщерь
За Україну, за Мазепу!
Вперед, на Схід, під стяг Семена отамана,
Направим помилку Богдана.
Прощай ти галицько Крайно, —
Не обороним голіруч! —
Тут місяць виплив ненадійно
І освітив сріблистий Збруч...

* * *

Гей заплакав народ бідний
Від Збруча до Сяну:
„Гей та вже нам не узріти
Армію кохану“!
І заплакав люд в недолі
В смутки впав великі:
— „Не побачить Галич волі
Може і на віки“!

Будуть тяжити і діти
Ту велику хвилю,
Як ніс вітер за Збруч квіти
Полишав баділля.
Як осталося баділля, перекотипольне,
Що воліло в тюрмах гнити
Ніж боротись вольне...
Як перейшли ту річку Збруч,
Оглянулись немов один —
На Галицькі поля безмежі,
І з тисяч уст летів проклін
Мовчазний, здавлений проклін:
„Польщо! Одвічний демоне Вкраїни.
Вампіре лютий ненаситний,
Що вже століттями цілими
Спиває кров своїх офір!
І може жити тільки там,
Де труп, де цвинтар і руїни!
Ти чорний той могильний камінь,
Що придавив народ живий, —
І не дає нам вийти в світ
До сонця волі, у простір.
Польщо! Ти пошестъ і проказа
Що точить народ наш од віку.
І не дає йому рости.
І не дає ні жити, ні вмерти.
Ти струп плюгавий що обсів
Народ-дитину, — струп гидкий,
Якого навіть нам огнем
Не вдалось випалити, згойти.
Ти новородок окаянний
І звір між звірями незнаний,
Що із зубами народився,
Із кихтами, як сатана.
І ще в колисці, в пелюшках,
Своєго брата пожира.

О, ми ж у муках і терпіннях
Побудували власну хату.
Із костей наших. І слізами
І кровію ми освятили
Наш дім нескінчений, убогий.
А ти, як злодій, як палій
Прийшла і дім наш запалила.
Наш захист цей, якого ми
Не мали довгих п'ятьсот літ.
І ми розбіглися по світі,
Як наші предки, що втікали

Від орд татарських, половецьких,
Щоб не попасти у ясир.

По всіх краях, по всіх країнах
Лунають нині наші зойки,
І просьба до усіх народів
До всіх богів, у лютий час:

— Ратуйте нас! —

Польщо! Лиш ти в народнє серце,
У серце, щире, добре, чисте
Посіяла ненависть в перше,
Ненависть, засів Антихриста.

Ненависть ту, що помсти прагне,
Так, як ранений звір в діброві!

Ненависть ту, що так бажає
Раз насититись панським трупом,
Мов кормом, хлібом в день голодний.
Ненависть ту, що нам заснути
Не дасть в степах тут, на вигнанні,
Аж доки не діждемся днів
Нових уманських різунів!

Не втихне в серці люду рана,
Аж знов діждемося Богдана!
Між нами вже страшна безодня,
Між нами Збруч, кріваві ріки,

Польщо несита! Від сьогодні
Будь проклята на вічні віки...“!

* * *

І тихо. Ніч. Посеред піль
Замерехтів Голгофи шпиль
Та йдуть Гуцули і голосять:
— З хаосу хай повстане світ.
І вірять, вірять в горде чудо:
— Вкраїна Богом, творцем буде.
Із глини мертвої і тьми
Створим світ, створим ми. —
І станули. А перед ними
Ген від Камчатки по Дністер,
Іван Грізний з дітьми своїми
Кріаві руки розпростер.
А перед ним Петро Великий,
Червоний взявши лиш хитон:
— „Мазепам знов Полтавські ріки
Затоплять про свободу сон“.
„Спиніть поход, бо знов шляхами
Д йдете ви лиш до Бендер:
На віки сковані ви з нами
Хоч дух Мазепи не помер.
І сам народ ваш, сам у храмі
Вас проклине. Піде за нами
Ви ж знайдете за боротьбу
Лиш Кальнишевського судьбу.
За горді бунти Малорусів
Повторимо новий Андрусів“.
Та одрекли сини Карпат:
„Давид поборе Голіята“.
Над балкою вітрець повіяв,
Розсіяв гомін по траві:

„Веди нас сотнику на Київ!
Погибіль Польщі, смерть Москви!“
Ідуть. А стежка їм тернова.
Сурмлять, сурмлять сурми:
„Через Київ шлях до Львова.
Сильні, ми, як мур ми“.

* * *

І не спинились на хвилинку:
— Марш, марш степами! — Ні спочинку.
Не в силі руки кріс держати;
Стрільці падуть на шлях з утоми
Та що ж? Зі Сходу грають громи,
Спочинку хлопці і не ждіть,
Аж біля Золотих Воріт
Угасимо ми спрагу нашу,
Як над Славутом, над Дніпром
Води зачерпне наш шелом.
Ідуть в ночі. Над Смотрич річку,
Співаючи ціліську нічку:
Що машерують стрільці в тан
Визволяти Українціз із московських тих кайдан.
І по над мури Камянця
Уже пливуть пісні стрільця,
І в келіях турецьких башт
Вже кватирує воїн наш.

В і с т р я н а С х і д.

Погідна ніч сміється блиском зір.
Погідна ніч, як сон, мов казка пишна.
Безмежний степ, незміряний простір.
А навкруги лиш океан пшеничний.
Часом вітрець пролине бистрокриляний
Й засне, спічне в колисці житніх нив.

У комишиха озветься птах підстрілений,
І перепел задзвонить гимн степів.
Шляхом поход. Серед степів полки, сотні,
Мов човники на морю тім — чайки дрібні
Здається от повіє буря зі Сходу — вдарить на біду,
Із човників, із чет, полків не лишиться в степу й
сліду.

Та йдуть сотні. Біля двірських палат-руїн
Хтось верхи сам. За ним чета. Патруль один
І знов чета і сотня друга здовж долини.
Ані слівця. Лиш брязкіт вістря
І стук копит і тихий скрип торністри,
Що вілася в стрілецькі рамена...
Далеко ген блищить, іскриться річка
Десь вежі церкви, села, вітряки...
Кругом в степу — могили, байраки
Над ними ніч — задумана черничка —
Пішли. Нема. Лиш коник стрибунець,
Та ще й деркач озвався — і замовк!
Ідуть стрільці: — „Далеко ще оселя?
Пять верств із гаком! — „Знов пять? Ну!
Деж те село? Коли спічну?“ —
Ліси, поля, лани, луги, пустеля
Мов край цілий, узрівши Гуцулю,
Замовк із дива і глядить на мрію.
Гуцули йдуть. Дійшли уже до луга
Ліси, обоз. Горять в кущах огні.
Розмови, сміх, слова вільні. —
— Котра бригада? Гей, ви звідки? —
— Із Криворієні. Бригада Микитки! —
І знов стрілець зігнувшись в кривульку
Над вартою дрімає, курить люльку.
Іржуть, іржуть десь коні при обозі
Під дубами батерія гармат,
А на горбку лиш тіни, тіни варт
Глядять вперед у пітьму у трівогі

Тримають кріси на готово
Стоять — ні шелесту, ні слова
А нагло ? Стій ! — Заклацали підкови —
І скоро стріл оавався край дороги...
— Рострільна ! На алярм ! — Сховались ген в діброві...

* * *

I в чорній тьмі страшній, нічній
Заклацали заржавілі замки,
Почався бій, нічний, жахливий бій.
Десь блиск вогнів. Заграли гострі кулі...
— „Від Москала це перший нам привіт!“ —
Поглянь ! поглянь ! Московські це патрулі...
Втікли ? Оттак ! Лиш чути стук копит.
I перший раз, як довго Русь жива,
Корилась Галичу Москва.
A за хвилину — тихо у просторі,
Дрімає степ. Полки на Схід пішли...
Над ними десь лиш журавлі в горі
Викликують „Курли, курли...“
A рано хлопці вдарили
Біля сельця.
Розхварили
Свої серця,
I йдуть вперед :
О, що за похід, що за лет.
Ступають кроком стомилевим
I близче Київ кожну ніч,
Красноармейці наче меви
Сполошені — усі в розтіч.
Ідуть Гуцули, і нагайці
Вже не свистіти над селом,
Вже не будуть страшні Китайці
Знущатися над мужиком.
Не кине вже Черкес дитини

Мужицької в огонь живцем!
За горде слово „Україна“
Уже в тюрму ми не підем.
Не спалить вже Жидок комісар
Вогнем збунтоване село.
Не розкваситися гульвіса
У церкві з кіньми, як було.
Не закопає вже повстанця
Живого в землю, та за бунт!
І вже чужого голодранця
Носить не буде рідний ґрунт
Січовиків уже за „зраду“
В Сибір чужий не поженуть,
За те, що рідню нашу владу
Обороняли біля Крут!“
Ідуть Гуцули. З ними в парі
Ідуть гайдамаки у рядах:
В них жовто-сині шаровари,
По п'ять тризубів на шликах.
І корчиться Москва зі стиду
І розсіва брехню з полі:
— „Пани під Київ аж з Бескиду
Новітніх Шведів привели.
Ого! Не крикну я степові:
— „Росія світу голова“
І вже не скажу козакові:
— „Нема України, лиши Москва“.

* * *

Та це війна не зла і не погана:
Не треба тут ні закопів, ні шанців,
Нім де дійде курінь Чабана,
Китайчиків розбили вже повстанці.
Нераз ідуть і день і два, чотири дні,

А ворога нема, нема, не видно.
Лиши де-не-де повстанець на коні
Із ліса: гульк! — всміхаючись ехидно,
Оглянеться, підносить шапку жваво,
І крикне грімко: „Галичанам Слава“.
А хлопці далі. Щось десь грюкне в лісі:
— Позір! Рострільна! — Сотні в поготівлю! —
Та з кущиків повстанці знов, гульвіси:
„Не бійтесь, що стріли в лісі тому.
Ми розстріляли лише жидка з ревкому“!
А хлопці далі. З ким же ім тут биться?
Баби женуть Китайців, що аж смішно!
Тож весь курінь на поїзд став грузиться,
Щоб здоганять червону тінь поспішно.
Прольот, прольот і станція розбита,
Ограблений селянством весь вокзал, —
І паровоз розбитий динамітом,
Мости летять із рельсами в повітря:
Справляє тут повстанець Карнавал.
Та поїзд мчить. П'ять миль — лиш чмихне, чмихне...
Сидять стрільці веселі у вагонах,
Співаючи пісень вже закордонних.
А комуніст втіка, як лиш панцирка пчихне,
Як вкажеться „Австрієць“ на загонах.
І жах обняв всю армію червону:
— „Гуцули йдуть. Не знають нам пардону!“ —
Гей, куриться в степах із паротягу!
Везе панцирка згучно, гойно:
Регочеться стрілець, дістав відвагу:
„Дай Боже нам п'ять літ такої війни“!
Панциркою женуть вперед хлопчиська,
Радіючи, що Київ зовсім близько.
А поїзд мчить невтомно і невпинно;
Чабан веде нову панцирку в степу:
Із „Леніна“ панцирка „Україна“

З „Комуни“ знов охрещено „Мазепу“.
А завтра? Тьху! Вже цього Бог не знає,
З „Мазепи“ знов буде вже „Комунар“
Візьмуть в полон, залогу розстрілять,
Панцирка вже червона, ніби жар.
Та хоч в степах і страшно і кріаво,
Та ладно так, стобарвно і цікаво,
Що хочеться гукати, кричати безлично,
Щоби почув аж Харків „град столичний“,
Щоб схаменувсь, скінчив лукаву штуку
І перестав лизати московську руку...
Щоб припинив те діло препогане,
Не посылав полків на Галичан.
Щоб припинив ту службу, ту прокляту,
І будував із нами власну хату...

* * *

В походах буйних і веселих
Ідуть Карпатських гір сини.
А тут в бунтарних гордих селах
Збудився дух старовини:
Над Буг — Богун і дух Мазепи —
А над Дніпром — тінь Орлика.
Колишє знов колиска степ
Своє дитя, — Січовика.
З німих могил посеред збіжжя
Воскресло давнє Запоріжжя:
Десь там, як вихор, як шалений
Гуляє отаман Зелений.
Десь Ангел в люд несе свій гнів,
Павленко йде з чагарників,
А десь там яблучко розвітается —
Махно жида осідлав тай катаеться.
Ще й гукаючи та без упину:

— „Бей Жидов! Спасай Україну“! —
Ціла Вкраїна, — зоря рання:
— Повстання, повстання, повстання!..
Від моря до Збруча по межі:
— Пожежі, пожежі, пожежі...
В ночі, де глянем лиш на мить:
— Горить! Горить!
І від Случа по Чорне море —
Прапори, прапори, прапори...
В селі кождіськім хоругов
І кров і кров...
І шаровари і тризуби
І гайдамацькі горді чуби
Жовтоблакитні та червоні:
— На коні, на коні, на коні!
На чорноземний ставув ґрунт
Сліпий, безокий, темний бунт,
Стоять на чатах немовлята
На конях дід старий, бабуя,
Із крісами в лісах дівчата;
І арсеналом кожна клуня.
Сюди піди, туди погляньте —
Скрізь бунтарі та протестанти.
І де твоя стопа лиш стане, —
Полковники та отамани.
І Господь тут не розслідить,
Хто з них герой, а хто бандит.
Хто в осени царям служив,
Той в зиму вже буржуїв бив.
На весну меди пив з Ляхом,
А в літі був большевиком.
Потім із сіроманцями
Побрив у ліс з повстанцями
І бє вже тих, кому служив,
А служить тим, кого все бив.

„Цар, Петлюра і Махно
Всьо равно:
Куди пайдьош,
Пропадьош“.
І журяться дядьки-свати

— „Чорт його зна із ким іти?“
— А наша волость ні з ким не йде ---
— Аж на міцнішу владу жде.“
— „По що Петлюра отаман
Привів нам ще і Галичан?
Бо хоч вони лиш з-по за межі,
То все-ж Австрійці, все ж чужі:
От носить їх якась біда,
То раз сюда, то знов туда.
Що місяця нова мара.
Дай Бог варягів — або царя...“

* * *

Іде курінь і день і ніч
Несе на вістрях гордий клич:
„На бік! На бік, чужі народи,
Бо в нас рушниця і топір.
На бік, для кого Україна
Лиш гній, пшеничний лиш шпихлір.
На бік до Москви і до Кремлю,
Літ двісти ми кормили вас.
Ми не ідем у вашу землю,
Але Вкраїна лиш для нас.
А забирайтесь будьте ласка
Всі зайди, в кого клич бунтарський,
І стяг червоний тільки маска,
По-за якою жандар царський.
Геть тих, хто душу вбив народу
Хто його серце з груди виїв.

Сами ми здигнем храм свободи.
Геть їх! Гуцули йдуть на Київ“.
І до синього до Дону
Вісти на дорогу:
Посилає Русь червона
Київу підмогу.

П р и г о д а.

Як опинивсь курінь гуцульський,
Аж у житомирських лісах,
Скоїлася пригода славна,
А сталося воно ось як:
Стояли хлопці на заставах,
Далеко десь блукав патруль.
Утихли бої, свисти куль,
Тож у наметах сміх, забава.
Вістун сидів собі на возі,
У карти грав з кухарчуком.
Співав: „Ой, тяжко при обозі
Вік коротати візником“.
Старшини спали на покосах,
А джури прали сорочки.
Варили курку й зовсім бoso
По воду бігли до ріки.
А на ріці стрілець Филип
І підхорунжий Мельничук
Ловили вже на вудку рибу,
А всі стрільці і кухарчук,
Данило Граб,
Сміялись аж болів живіт,
Що за весь ранок замість риб
Филип зловив на вудку жабу.
А наймолодші ті рекруті
Ще муштрувалися забавно:

— „Позір. А випни хлопче груди!“ —
— На плечі кріс! Ну, справно!“

І всі хлопчиська на команду
Ішли в марші мов на параду,
Та лаяли Грицька небогу,
Що трафити не міг у ногу.

І там де треба ставить праву,
Він тиче ліву на неславу.

А як хорунжий „стій!“ прикаже,
То Гриць забудеться і — ляже,
Або десь дальнє машерує,
І все наказу мов не чує.

А кашовар над баняком
Стояв, смалив печені кус...

(Його всі звали „шміраком“
Бо був брудний, як сажотрус).

А де-хто справною рукою
Вів наступ в пазусі своїй,
Бо то війна усе війною :

Як ворог в пазусі, то бий !
Михайло Грушка край намета

Оповідав стрільцям багацько.

Радів, що вже змінив кашкета
Та за папаху гайдамацьку.

Бо така мода між стрільцями —
Передягатись козаками.

А Гриць Заблуда чистив кріса
Якимсь тоненьким очкуром.

Кленучи, що усе залізо

Вже переїла ржа цілком.

І сотник не дає спокою,
Що не шанує Грицько зброю.

Тож як не зникне ржа зі сталі,

„То Гриць посидить в криміналі.
Бо шанувати зброю треба :

Звідки нову дістанеш? З неба?
Таж нині деякі герої
Ідуть у бій з ціпком без зброї!
Не озброїла ж нас шаблями
Ні Франція, ні інша мама,
Так, як збройть тих ворогів,
Що проти нас з усіх боків.

Десятник Смик, чванливий паливода
Оповідав раз тисячний пригоду:
„Як я в Карпатах бився з Москалями —
(Я мав тоді Мадярочку вродливу)
Тоді я сам забрав в полон на диво
Весь полк московський... і власними руками
Цісар Франц Йосиф припняв мені медаль:
Що? Показати? Медаль згубилась“. „Жаль“.
Ta цій брехні ніхто не йняв вже віри,
Тож сміх почавсь і кпини до безміри.
Нараз: щось десь зафуркотіло, —
І курява піднялась з піль;
Щось мов телятко заревіло, —
Надіздить це автомобіль. —
Автомобіль? Ну щож такого?
Чи мало є іх на війні?
Але цей став на рівнині,
Спинивсь край куріня самого.
Вістун з під лоба зиркнув хитро:
— Що за чортяка їздить там?
Десятник шепнув: „Тихо, Дмитре!
Приїхав Петрушевич сам! —
Збуди старшин, озвався Юра: —
З диктатором є тут Петлюра!“
І справді: з того самоходу
Носи вказали два панки.
Великого, як Бог, народу
Дрібненькі два провідники.

І крикнув перший: „Гей, молодці.
Який курінь?“ — а всі мовчать.
Та гrimнули за хвилю хлопці:
— „Курінь Гуцульський із Карпат!“
І усміхнувся пан диктатор:
Та усміхнувся й отаман:
— Ну, щож? Ви боретесь завзято? —
„О, ми найліпші з Галичан!“
Ось так вістун одвіт дав гучно:
— Найліпші? Ну, ходи сюди! —
Вістун, йдучи додав бундючно:
— „Бем комуністів, бо це жиди!“
І дав диктатор вістунові
Дві папіроси пресмачні:
— „Ну, закуріть собі здорові
Не падайте ви духом, ні!“
І запитався вождь їх дружно
Як же живеться тут стрільцям,
Впевняв: як будуть битись мужньо,
За тиждень, — біля Злотих брам.
А отаман питав по слові:
— Чи є що їсти, як живуть? —
І довелося вістунові
Брехати, що всім є добре тут.
Диктатора вістун питався:
— „Коли підем в Галичину? —
Та Петрушевич засміявся:
— Підем на певно на весну. —
Не наче слово затремтіли
У втомлених вождя очах:
— „О, скільки матерів чекає
Синів які ось тут в лісах.
О, скільки там в Галичині
Сестер, що згадує братів,
Які повіривши мені

Пішли вмірати серед степів.
Пішли в степи на роздороже
На мій один лише наказ...
— Стрільці! Господь нам допоможе!
А я й на смерть готов за вас.
Стрільці! Погляньте до Заходу
Там ждуть на нас, міліон в тюрмі...
Там ждуть вже нашого приходу
Немов Месій — світла в тьмі.

Підем, як рання заверуха...
Підем на Львів. Не тратьте Духа!
І поплескав диктатор сміло
По плечах пана вістуна.
Щось в самоході фуркотіло...
Погнав, погнав, як сатана.

Вожді погнали і курява
Котилась в слід, та на полях.
За ними горде — „Слава! Слава“!
Стелилося на темний шлях.
Від крику цього йшла луна
Й зі сну збудила Чабана.
Гей, було втіхи, було жарту:
Вістун ходив, як ходором:
— „Ой, пане сотник, я щось варта!
Я говорив з диктатором.
Як ви там спали на покосах
Дав ми диктатор папіроса.—
Ну, й папіроску цю послідню
На спомин я в торністр сховав
Беріг її, як матір рідню,
Та джура ваш її украв...‘
На шляхах в далині
Галичане йдуть,
А в полях на лані
Женці жито жнуть.

На горі до зорі
Косять ниви косарі.
Косять, косять рідний лан,
І вітають Галиchan:
„Помагай біг вам женці добрій.
Щасть вам Бог борці та хоробрій —
Дай вам Бог пожать жито пшеницию,
Дай вам Бог здобутий Київ столицею“.
„А молодички, як горобчики:
„Глянь на Галиchan. Гарні хлопчики“.
Поглядають вже за одним стрілцем,
Ще й помахають серпом, рукавцем
Біжать воду пить в ліс до джерельця,
Щоб близесенько бачити стрільця...
Бренькає коса, дзвонить серпом жнець...
Копи здовж ланом... жінка і стрілець...
Як військо скрилось по-за горою,
Став косар бити жіночку свою:
— „Не заглядай но та за стрільцями,
А вяжи снопи за косарями!
Глянь! Дощ за нами, хмари над нами“.

На Київських горах.

Щось притайлось поміж кущами.
Хлопці біжать по селі...
— Тихо. Там стріли... бій із жидами
Вбитий чекіст на землі...
— „Там у тій хаті, де ми живем,
Пражив китаєць жінку вогнем.
Жінку повстанця...“
— Там же на ринку...
Теж Українку
Злі комуністи закопали живцем
Тільки за те, що співала „Не вмерла“

Села за те у повстанню тепер...
Села попалені, скрізь пожарища...
— „Ну, хвала Богу, Київ вже блище...
Сотня за сотнями...
Може сьогодні ми
Хоч відпочинемо. Ми вже не годні...
Два дні безсонні, два дні голодні...
Ми ж бо за місяць з Львова аж тут.
Труд бо ж то труд...
Война не мама. Примус то пан.
— „Глянь. Там у хмарі аероплян.
Пливе під хмарами літак
На літаку тризуб — наш знак“.
Аероплян кружляє колом
Немов орел той по-над полем
І ясне сонечко цілує
Широкі крила синьожовті
Що випили із хмар і зникли знов...
Нараз летун
Звернув злетів із хмари вниз;
Злякались хлопці: Може ворог?
А наш вістун під міст заліз
З переляку
І слуха чи озветься шорох
І грюкіт бомб.
Але літак злетів низенько
І кинув, — ні, не бомби, ні.
Лиш два листочки, два дрібні.
І в гору знов злетів швиденько.
Вістун з під моста виліз жваво,
І радісно кричить: „Ах, браво!
Казав я, що це наш літак
Не сором вам боятись так?
Ось два листки з аеропляну,
Несу їх сотникові пану“.

Читав листки ті наш Чабан:
— „Київ порожній. Жде Галичан“.
Вже ворог втік. Курінь в поход.
Заняти Київ. Жде народ“.

— Вперед. — Гукнув наш сотник хлопцям.
І всі забули голод, втому
Побігли. А літак над ними
Летів над Київ швидче грому.
І мовив сотник: „Гей молодці.
Як радісно, що в хмараах аж
Гостить літак наш, й тризуб наш
— Егеж. Весело нам, наш пане,
•
Цю є вкраїнські аеропляни —
Цю Гуцул наш, що наш Руснак
Вже має власний свій літак
І їздить ним, не лиш волами
Як їздили батьки з дідами.

— Чей Бог побачить вже хоч нині
Прaporи наші жовто-сині
За хмарами на аеропляні --
Вкраїні волю дастъ коханій“.
І хлопці у столицю йдучи
Дивились на літак летючий,
Пишалися не аби як,
Що Русин має вже літак ...
Та нагло ? — Стріли. Шо це ? Стій.
Під Київом почавсь останній бій.
Дніпро і гори в димній млі...
В штабі, в селі,
Край телефону —
Гомін прокльону :
— „Галльо ! Центральна !“
— Шо ? Начальна ? —
До сто чортів.
У телефоні жіночий спів ?

Що там за баба при телефоні?

— „Тихо. Це співи, співи побід.

Хай знає світ:

Курінь Гуцульський побідив.

Диво див:

Телефоніст мов чаром скутий

Озвався, вибіг. Сльози в оці:

— „Чуєте хлопці!

Київ добутий!“

Погнавсь, погнався напростець

Без шапки з вістю верхівець...

Здійснив, здійснив курінь Чабана

Великий сон князя Романа.

* * *

Якось було весело й трошки смішно:

Дали стрільцям нові штани, обмотки,

Щоб в Київі та не світили тілом грішним,

Блюзки були задовгі штанці закороткі.

Вдягається вістун в нову сорочку,

Вдягаються стрільці в убрання ті чудові.

— „Мой бра! Сорочку я зміняв іще у Львові —

I воші всю обгризли до шнурочка!“

Сміялися стрільці, сміялись досить

З товариша, Кирпатого Михайла,

Що він піде у Київ зовсім босий,

Бо черевиків де кому не стало.

I всі стрільці йшли в річку покупатись:

(Худі всі як хорти, по пузах тільки спомин)

Та сором ім в столицю показатись,

Коли лице у кожного як комин.

Побрилися стрільці і підкрутили вуса,

Почистили водою черевики:

— Ми ж в Київ йдем у серце всеї Руси.

І хвилю цю згада народ навіки. —
То ж навіть наш сотенний кухарчук
Умив також аж милом свою шию,
Яку вмивав тоді, як в Коломию
Ще з дому йшов збираючись на війну.
То ж з нього тут сміявся сотник сам
„Гнат хоче теж подобатись паннам!“
А Гнат лише втер носа рукавом
І в Київ біг швиденько здовж ровом.
Ось так-то звичайно, так просто, так щиро
Без гордої мисли
Збралися діти князя Осмомисла
До маршу у город князя Володимира --
Бо так як є проста життя та весна сема,
Так проста й звичайна є війни поема.
Бо і в подіях, чинах повних величин, слави,
Є смішні й дурні менти, як поміж квіттям є трави,
І як на грядці де розцвівся
Червоний і роскішний мак,
Найдеться й хабаззя тендітне,
Та ще кропива і бодяк ...

Біля Золотих Воріт.

Чому стоїш? Чому ти не смієшься
Нестриманим діточим реготом?
Хвилин таких во вік не знатимеш
— О, радосте! Чарівним леготом
Пливи, пливи у втомлені серця!
І голоси красу побід, вінця.
На бік всі смутки! Вдарте в дзвін
У Лаврі та Софійським храмі,
І заквітчайте ви вінками
Всі мури пресвятих руїн.
І килимами устеліть

Шляхи дороги.

Цілуйте ви стрілецькі ноги,

Ті, що збродили світ, весь світ :

Бескид і Альпи, Рен і Пяву —

А вам принесли волю, славу.

Ударте всі стрільцям поклін,

Як в бурю бє поклін тополя.

І крикніть світу як один :

— „Воля! Воля!“ —

Гей, слухайте! Це диво див.

Іде ваш брат з Карпат в гостину,

Несе вінки вам своїх жнів,

Хоч сам лишив свою хатину

В неволі вражай-чужинецькій!

Послухайте: мале Львівня

Спасає вам цілу Вкраїну.

Чи сон? Чи ява? Ні, не сон.

Великолюдний шлях як море, —

А оплески летять з вікон —

Мов стадо голубів над тими,

Що йдуть з прапорами своїми —

А у серцях таке весілля,

Таке похмільне божевілля,

Що хочеться кричать біля Собору

Акордом хору;

Співати так, щоби в Карпатах вчули:

— „Київ здобули Гуцули“. —

Шоби почув пастух в колибі:

— „Мій син вже в Київі, спасибі“.

Шоби почула і Горпина:

— „Мій Гриць здобув цілу Вкраїну“

* * *

Гуде, гуде в соборі давін —

Та нашим хлопцям на поклін.

А увесь Київ — грім органа:
— „Принесли волю Галичане!
О, що за війська це сталеві...
Наче воскресли Ігореві
Ті, що головоньки поклали
Та біля річенъки Каяли.
О, що за сотник! Що за врода!
Наче Хмельницький по Жовтих водах“
І вже сто тисяч всіх сердець
Під ноги взяв собі стрілець...
Тож машерує Гуцул наш радо,
Наче б овечку в Кутах купив,
Або неначе там у Канаді
Сотню долярів сам заробив...
Ідуть Гуцули, йдуть з провола,
А сонце їм цілує чола
І ржаві кріси їм золотить,
На багнетах, на лафетах
Самоцвітом,
Первоцвітом
Мерехтитъ.

— Стій! Хрещатик. Шлях розстаний —
Шепче з дива Гуцулія:
„Ладний Київ. Дуже файній.
Кращий він, як Коломия“.

— А дівки! — Краса сама.
В Жабю в нас таких нема.
В цеі очі, як волошки,
А тамта зубата трошки,
Але файна ніби чічка,
— А ця третя мов смерічка
Там над Прутом, над плаєм.
— Ах, зваблива ця білявка,
Мов над Черемошем мавка,
Тут, мой бра, ми заживем.

— Та з тебе Грицю Кострубань
Куди тобі до залицянь ?
„Пожди. Чуприну я причешу.
— Ось ту здобуду, ось цю першу“.
А хлопці хоч валаяться з ніг,
Почали жарти, кпини, сміх :
— „У тебе пика рябовата,
Тебе не схоче і горбата“. --
— В Олекси лиса голова --
Вже не полюбити і крива. --
— „А в тебе вже нога геть боса,
Не злюбить і кирпатоноса“ ...
— В тебе Васильку жінка Хима,
Ти ж заглядаєш за чужими. —
— Ех, про дівчат не говорить
Бо я голодний наче дід...
Бо хоч здобули ми столицю,
Ось ці Ворота Золоті,
То на параді,
Всій бригаді
Нам голод грає марша Грицю у голодненькім животі, —
Ось так глузують хлопці мили
З великої тріумфу хвилі,
Бо така вдача в них усіх,
Що й маму возьмуть все на сміх.
Їх кожний крок -- історії карти,
Вони ж свій бій за честь Вкраїни
Сами беруть на глум і кпини,
На гострі жарти.
Бо правда, що війну велику
Стрілець воює сам собі
Нараз от так лиш на потіху,
Й собі на радість в боротьбі.
Бо любить рух, борню і шум,
А все те він бере на глум.

Так любі правнуки Мазепи
Сміялись з Київа і з себе
І кпили всі собі завзято,
З тих, що з побід їх роблять свято.
Стрільцям все просте, і звичайне:
— „Здобули Київ? Ну то файнो!
Я хочу спати! Пошо бригаду
За вуха тягнуть на параду?“ —
Тож для збиточного стрільця
Лиш варта кпин — парада ця.
Лиш сотник наш серед полків
Мов керманич — що сам на морю:
— „О, чую я в цей мент великий:
Мій чин безсмертний є на віки:
О, чую: я епоху творю.
О, роскіш! Чини наші ті
Запишуть букви золоті“.
Всміхнувся він. І на конині
Попід прапори жовтосині
До Золотих полинув Брам
І слово він сказав борцям:
„Брати мої! Сини мої! Герої!
В гору іміємо серця!
На стінах столиці святої
Стопа карпатського стрільця.
І радістю душа вся пьяна,
Вже не болить у грудях рана...
Не жаль вмірати в моменті цім:
Здобули ми Єрусалим, трудом своїм“.
І всі пішли під памятник Богдана.
„Позір: Спокійно, хлопче, стань:
На право глянь!
У гору шабля самоцвіт,
Зложив поручник звіт:
„Голошу слухняно вам, сотнику пане:

Нас двісті зі мною і з вами“.

І тихо шумить лих Дніпро десь за містом.

Вістун лих озвався зухвало :

— „Гей, хлопці ! Молодці ! Під Львів ішло триста
А в Київі двісті остало“.

І глянув наш Чабан :

Гетьман Богдан

Показує булавою

Щоб лавою

Ішли стрільці в його лих слід :

Там... проти Заходу... на Схід...

Та сотник дав йому одвіт...

Міцний... сталевий :

— А нуте хлопці заспівайте

„Не пора служить Москалеві“ !

І ген далеко до Дніпра

Поплила пісня : „Не пора“.

І розійшлись всі по місті...

Пішов Чабан у храм Софії

А з ним дві сотні Гуцулій...

Вклонилось тіням, тіням княжим ;

Припав Чабан та зі стрільцями

Та до святої домовини ...

Мовчали діти Верховини,

Мовчав Чабан ...

Цілуючи мраморні стіни ...

Здавалося здрігнувся прах

У домовині Ярослава,

Що знов у храмі, у рядах

Дружинне військо ... горда лава ...

Що біля його домовини

Ряди стрілецьких гордих чет —

* * *

На трумну княжу сльози ринуть

Об трумну стукає баґнет ...

Це наш вістун, стрілець смільчак,
Цілує княжий саркофаг...
І посідали на бульварі
Та в пишнім парку в холодок:
— „О, вже не буде сонце в хмарі,
Поборений бодай Восток“.
Болять, попухли хлопцям ноги.
Який спочинок: наче мед.
Зі Львова в Київ, шмат дороги
Пішком за місяць — все вперед.
Спочинок. Рай. В стрілецькій груди
Такий спокій, — весняний спів:
„Казали: Київ, як здобудем,
Підем з козацтвом знов на Львів“.
Грицько наш скинув черевики,
Сушить вонучі в парку так,
Що стеле їх на цвіти, кломби, на деревах, на галузках,
А ті вонучі пахнуть потом, що чути в Печерських
аж церквах.

І вже розмова, вже і спори:
— „За тиждень тут на Сході мир
І ми в поход до Чорногори.
Це кашовар казав, — повір“!
І мрії сни колишуть хлопців
Утомлених в марші, в боях.
Здрімався дехто, — кріс при боці —
у Львів, Перемишль знов у снах.
Заснув вістун також у парку
І щось балакає крізь сон:
„Здобуду Львів, там випю чарку,
Верну до Марійки, стукну до вікон,
Вона ж відхилить лиш кватирку“:

— „Ах, ти вже третю маєш зірку
На ковнірі... ходи до хати“...
Ві сні вістун почав співати...
Та нагло? Що це? В місті в долах

Щось клекотить як океан. —
Біжить, біжить чомусь Чабан,
А трубка кличе: „Сполох. Сполох“.
— „Алярм. Алярм. Бо зза Дніпра
Іде нова грізна мара.
З могил нові воскресли трупи“.
— Що? Білий стяг? Посли? І труби?
— Миритися? — І в крик громада
Стрілецькая: „О, зрада, зрада“!
Там згинув хтось. Стрілець поляг
На вежі вже трибарвний стяг;
Співають знов хахли марні:
„Боже царя храні“!
Обірваний жидок пацан
Стріляє знов до Галичан.
Та й він гука, а з ним родина:
— „Да здравствуєт Москва єдина“.
Вже вяне, вяне лист з вінків
Та верховинських тих борців...
І відлітають сизокрильці —
Відступають вже Гуцули зі столиці,
Проклинаючи невдачу незбагнту.
В серце влив хтось ім отруту люту, люту.
Відступали, між собою розмовляли:
— „Нас продали генерали“.
За нами хмари чужинецькі, за нами півночі погрози,
А перед нами люд безсилій, гнучкий як в бурю вер-
боловози...

На спочинку.

Веселість, радість, пісні щирі,
Бо йде курінь весь на кватири
Спочити в тихому селі.
Бо у Начальній тій Команді
Нема кінця якійсь нараді;

Розмова всюди й скрізь одна :

— „Мир чи війна ? —

Пішов курінь весь у запілля

Знов до мужицьких тихих хат.

На радість вдів, красунь дівчат,

Ну і почалася іділля :

Весело й радісно було.

Тут Галичане були в моді.

Стрільців любило все село,

Так, що любити більше, — годі.

За кілька днів зжились із військом

Дядьки й бабусі, — мов з синами,

Що навіть діти баби Гапки

Вганяли разом зі стрільцями

І грались з ними цюцюбабки.

А наш Дмитро, хоч і булавний,

То був тепер такий забавний,

Що діти їздили на ньому,

Немов на шкапі біля дому.

І син хазяйочки Явдохи

Його чуприну скубав трохи,

Й попитував : „Скажіть мені :

Цукорки є в Галичині ? —

І чи у вас також у школі

Лупцють все дітей до болю ?..

Вістун й сурмач в одній кватирі

Гніздились разом у вдовички.

Вдовичка була все сумна.

Недавно stratiла вона

Своєго мужа. Були вісті,

Що його вбили комуністи

У гайдамацькому полку,

Десь біля Хвастова в ліску.

Вістун на цю зловісну чутку

Все потішав вдовичку в смутку.

І навіть бавив в неї діти.
І приносив ляльки та квіти,
Поів сирітку молочком,
Як бідна та смутна вдова
Ішла до ліса по дрова, —
Або десь їздила по сіль
Аж до Одеси двісті миль.
Її синочок карапузик
Все вістуна тягнув за вусик
І плакав та кричав завзято:
„Візьми на руці. Тату! тато!“

Ну і вістун для потерчат
Зробив із дошки деркача,
І диркав та скакав по хаті,
Щоб тим дітей розвеселяти.
І реготавсь діточий рій:

— „Вістун наш скаче мов дурний“ —
А візники стари з обозу
Саджали на коня дітей,
І вчили їздить, як кіннота.
В дітей до цього є охота --
Тож їздили. І не одно
З коня скотилося в багно,
Розбивши десь об камінь носа.

Та все ж і даліше дітваки
Вганяли роєм за стрільцями,
З рушниць стріляли в вікна мамі,
Вели війну мов козаки.

Навіть для збитків, Боже милий,
У баби хату підпалили,
Бо грались: „як то комуніст
Палив село в Великий Піст“.
Та що й казать? тут шкода й слів!
Це була дуже ладна хвиля:
Життя селянське і стрільців

Було як пісня, казка, мрія.
Стояв курінь та на кватирях;
Кожна хатина мала стрільця.
А всі старшини, всі офіцери
Та розгостились у пан-отця.
І радіє наш сотник, наш Чабан:
— „Попадянка є. Любить Галиchan.
Любить Галиchan, тих бродяг вічних,
Тих Українців та заграницних“.
Ходить сотник наш як вчарований,
Як загублений.
Ой пропав Чабан. Вже залюблений.
Вже стрічає він зорю раннюю
У садочку там, із Оксаною.
А за тиждень він мовить до стрільців :
— „Хлопці ви мої. Я не знайду слів --
Вас потіха жде.
Бо весіллячко певно в нас буде.
Годіж вік прожить самотиною;
Кубельце зівю із дружиною.
Візьму за жену наддніпряночку
Попадяночку ту Оксаночку !“
Крикнули стрільці, ніби на наказ :
„Дай же Боже вам та щасливий час!“
Хлопці на руках сотника в гору —
І до пан-отця несли аж у дім.
Добрий пан-отець хлопців привітав,
Медом частував, пивом гостював,
А Оксаночка хлопцям в куточку
Подарувала по колобочку.
А вістун за всіх віншував їй так :
„Дай вам Бог цвісти, як у полі мак,
Щоб не знали ви з сотником журби,
Діти щоб росли, як у дощ гриби“!
І закричали всі кашовари :

„Оксана з сотником як раз до пари! --
Варімо борщ із добрим салом,
Щоби стрілецьво памятало, спогадало
Коли то сотникова воля та парубоцька пропала“.
Ладно то було, ой ладнесенько,
Як ранесенько
Дарував Чабан своїй Оксані
Коники аж два, коні булані.
Коник той один сріблом підкутий
Ще під Львовом десь в бою здобутий;
Другий коник той з золотим сідлом
Теж здобутий ген в бою над Дніпром.
І що-днини вже пізно вечером
Панна з сотником на своїх конях
Гнали степами по оболонях ;
Гнала Оксана та закордонка
У шароварах -- замість суконки,
Мов Амазонка.
І пшеничний лан під ніжний покров
Заховав палку, — лицарську любов...
А за тижнів три у неділеньку
Було в панотця гук-весіллячко.
Сотник наш Чабан до шлюбу іде,
Весь курінь його в церковцю веде.
Славний був то шлюб і величний шлюб
Дружбою не хто, — а хорунжий Дуб,
Староста четар, а підстароста --
Відомий вістун,
Шо підпив собі, як Бог наказав,
Ледви на ногах сам себе тримав.
А за ними йдуть гості мужики,
Та із Винниці ще якісь панки,
А дівчат і баб, -- мов овець табун.
Гуде музика власна, курінна
Хоч погана, та моцна -- голосна

А у церковці аж дріжить притвор,
Так співає там наш стрілецький хор.
Аж захрип четар та від „Аллілуй“,
Й невгомонного „Ісаїя ликуй“
І дивується вся громадонька,
Що у церковці гук-парадонька
І тут весільної неділі
Народ молився зі стрільцями,
Разом і військо й гречкосії
І наш курін ревів у церкві
Так, що аж світла всі померкли,
Що аж дріжали божі сгіни —
— „Боже великий наш єдиний“.
А мужики шептали всюди:
— „Таж Галичане наші люде.
— „А нам здавалось, -- мовив дяк,
Що то не брат, а Австріяк ?
Світ перевернений ось тіцьки:
Всі вже говорять по мужицьки,
І офіцери й генерали,
А давно з наших глузували“. --
І чули всі дядьки й герой,
Що в день ось цього дива-свята
На ново знов пізнав брат брата.
По сотнях літ розлуки злої --
Відчув народ на ново тут:
Дніпро, Дністер -- єдиний люд.
А з церкви гості повернули
У пан-отцеві закамарки,
І там усівши біля чарки
Розмови розпочали прості:
Перо моє немає сили
Розмов і жартів тих списати,
Які в попівській милій хаті
Стрільці з мужицтвом розводили.

А як змінились балачки,
То нарікали мужики,
Ридала не одна бабуся:
— „Большевики коня взяли,
Чубату курку й біле гуся
Аж ген у Москву повезли,
Мабуть, для Леніна самого,
Бо голодом скарав їх Бог
За вбивство батюшки-царя.
Таж комуністи брали хліб,
Вінки покрали у дівчат
(Стрільці у сміх на скарги ці:
— Це діло знає і наш брат).
Та нарікали знов бабусі
Що два Китайці рудовусі
Спалили батющі борідку,
Збезчестили стареньку тітку,
Яка хоч мала сорок літ,
Була невинна ще як цвіт.
Навіть Оксану „комсомоли“
Чомусь водили до стодоли,
Шукати зброї для ревкому“
(Лиш не скажіть ви це ні кому
Навіть і сотникові свому),
А комунарські два герой
Також шукали в церкві зброї;
З престола вкрали срібну чашу:
О, диво, що мозчав Господь,
Не поламав їм рук за кару
Або громів не кинув з хмари
І не змінив у грудку соли
Тих, що обкрали храм, престоли
А далі дід один понурий
Оповідав під захід сонця,
Як то було під Порт-Артуром,

Як утікав він від Японця...
І мужики й братва кохана
Все було пяне -- і Оксана.
А по обіді із полудня
Всі гості вийшли на майдан.
Почалася гульня пречудна;
Гуляв і пан, гуляв і Йван.
Загули скрипки і цимбали,
Залебеділи сопілки.
Ще верховинські денцівки.
Стрільці на пальцях засвистали
Аж затремтіли всі дівки.
А сотник з жіночкою в парі
Зaproшує стрільців у тан:
— „Танцюй. Хай бачить і Оксана,
Як виглядає наш аркан
І що за танець -- „Коломийка“.
Вістун моргнув тут на Марусю,
Булавний в танець взяв Катрусю,
А кашовар -- та Ганусечку,
Чорноброву чепурушечку.
А дівчатонька жмуряТЬ лиш очі,
Ніби то хочуть, ніби не хочуть.
Мов фартушину скубуть соромливо,
А ноги просяТЬ: „До танцю! Живо“.
І весь курінь в танок, в танок
З дівчатами в вінок, в вінок.

* * *

Йой, як вхоплять легіники собі по дівчині,
Як підуть у тан як вітер той на полонині.
Хоч із драних черевиків аж лятаТЬ вонучі.
То танцюЮТЬ Гуцулики наче в горах тучі:
„Ой наплюся горілоньки, і наплюся руму;

Тай так буду жінку бити, аж зійде з розуму.
„Ішов Гуцул з Коломиї, а Гуцулка з Бані...
.

Таких пісень делікатних співав вістун Грушка,
Що аж дружка, ця Марушка затикала вушка.
А як скінчилось весілля, заграли дзвони із давіниць.
А хлопці вдарили з рушниць і гаківниць
На всі чотири боки світа:
„Многая літа, многая літа“
Учинив собі пан сотник весіллячко гойне,
А за тиждень лишив жінку, тай пішов на війну.
І матушка заплакала в неділеньку зрана:
„По що дочку я віддала та за Галичана?
Таж з Одеси йде Денікін, — знайшла-б капітана“.

Білий цар — Тиф.

Ні, не щадили іх боги,
Ні світ, ні люде, ні природа:
Здавалося що й пекло й ад
Заприсяглись проти народа,
Щоб його знищить без ваги.
Щоб вбити військо без пощад,
Звялити мэрозом виноград.
Здавалося, що Господь сам
Пішов на службу ворогам,
Кидаючи всі сили свої
Проти стрілецтва і героїв:
Напав новий могутній ворог
Невидимий і без шаблюк;
Дихнув, здавив у злих обіймах
Всю армію на ложі мук.
Здавила ала важка недуга
Курінь весь, гвардію святу.
Мов той шуліка, що край луга

Вбиває птиці на лету.
Прийшов грівний Косар з косою,
Як перші вдарили морози,
І по Вкраїні скрізь по полю
Зявилися страшні покоси ...

А ті покоси, то не трави,
Але стрілецтво, діти слави.
І було так: де глянеш ти,
Де не спиниться, не пройти,
Скрізь слід лишав свій хижий суп.
І всюди трупи, трупи, труп ...
У полі в лісі, в ніч, у ранці
На жир вовкам тим сіроманцям
В ровах у полі, на морозі,
Снігом завіяній дорозі,
В болоті, бруді і калюжі
Лежать стрільці, лежать недужі.
І смерти ждуть, мов квіт роси
В безмежній піль:
— „Прийди, і спокій принеси
Та покінчи терпіння біль“ —
Чим облекшити біль, слрадання,
Серед мандрівки і блукання?
Церкви, хали, — одна лічниця,
І смерть — сестриця жалібниця
Ліси, луги і очерет
Це захист, постіль і намет.
Ворожі кулі, — лік і хліб,
Один рятунок, — чорний гріб.
Здавалося, що над стрільцями
Завис проклін, а вла рука
Креслить крівавими словами
Грізний наказ:
— „Ви тут погинете всі враз“!
Іде по полі сум і жаль:

Вся армія, — один шпиталь.
Блукав смуток по кватирах,
Несе затроєний кинжал.
В окопах, шанцях, по тaborах
Справляє смерть бенкетний шал.
Здавив курінь злий тиф-білун
Немов ягня той вуж-давун.
У городі, в селі чи місті
Ген за возами, знов вози.
На них сто трупів — та без труни.
До вечора нових із двісті...
І вже не дзвони дзвонять сумно...
Лиш стуки важких лопат,
І гук далеких злих гармат
І знов вози. Санітарі
Всміхаються в німій журі
До тих, що з фронту йдуть в запас
— „Хе, хе! Прийде черга на вас.
Та хто, коли везтимуть нас?“
Поїхали. Там за потски
Зсипають трупи в рів глибокий...
Байдуже так без слів, без сліз
Кладуть два хрестики з беріз,
Стають на лан
І на хрестах лиш пишуть дрібно:
„За волю трицять Галичан“.
Лиш санітар один юнак
Кладе на грудь христовий знак
І дивлячись на Захід ген:
— „Вже не побачуть Верховини...
Гей, і не знає там сестра,
Що закопав я їх Петра...
Гей не довідається мама,
Як завтра ѹ сам я ляжу в яму.
Не знатиме ѹ дружинонька ніколи

Що без труни я закопав Миколу“.
І по-над Бугом, синім Бугом
Хрести, хрести квітчастим лугом
На трьох ланах, на трьох полях,
Де снив давно свій сон Богун —
Неначе військо у рядах
Стоять тепер гроби, чвірками,
Неначе сотні за сотнями
Кольоною, — як давно, давно...
Стояли всі чвірками лав.
Там де березові хрести,
Там є стрілецтво із чети.
А біля них хрести з соснини, —
Під ними, — галицькі старшини;
А при кінці хрести дубові :
Під ними всі воїди полкові.
Там хрест із каменя — під ним
Їх отаман знайшов свій дім.
Так тихо, наче перед звітом
Коли весь полк стоїть ґранітом...
Тиша... лиш вітер хилить цвітом
Здається: може за хвилину
Отаман встане перед лави
І крикне: „Позір ! Ходом руш!“
І встануть всі у хвилю ту ж,
Полинуть знов на поле слави,
Співаючи, як в давні дні,
Про стрільчика, що на війні.
Та вже тепер не встати ім...
— Вічна память, вічна всім...
Гуцули бродять між хрестами
Разом з повстанцями братами,
Читають написі на них :
— Цей з куріння... а той, ось там

Лежить. Колись в боях усіх
Він перший був. А ці хрести:
Два братя з нашої чети.

Один з них був колись під Львовом
Ранений, другий під Чортковом.

А тут наш Гнат... О, Боже, милий!

Недавно він усім з бригади
Все сипав жарти для розради;
Сьогодні лист прийшов від мами, —
А він в землі вже між гробами...

А в тій могилі наш Данило,
Що світ збродив стрільцем... пять років...
— „А тут... О, брате! Божа сило“! —
Стрілець паде на гріб високий,

І плаче ів одчаю злого:
Пізнав могилу брата свого...
Що втік із Польщі з полону
Сюди, де гнав його клич туги,
Щоб визволити вітчину, —
І тут помер він від недуги.

Сотник Чабан
Біля хреста схилився сумно,
І словом болю і задуми
Озвався ревно до повстанців,
Що тут стояли біля нього:
„Брати мої! Брати повстанці!
Козацтво славне. Наддніпрянці!

Як прийде вам така пора,
Що ви забудете, що там
Наш Галич oddаний катам,
То ви прийдіть на цей ось лан
На цю Голгофу Галичан
Над Буг, над луг,
Де десять тисяч наших хлопців

За Київ голови зложили;
Погляньте лиш на ті могили,
Цініть офіру ту страшну,
Що за державу, за одну
Оддали ми вам тут... наш квіт,
Карпатський квіт...

І понесіть в Галичину
Ту помсту й волю, для якої
Померли тут ось ті герої...
І знайте: слози іх батьків
І кров іх вам на чола впаде,
Як ви забудете про Львів,
Й Варшаві схочете пощади...“
І виняли шаблі брати повстанці,
Наддніпрянці:

— „Клянемось на лицарську честь,
Що вас не зрадим, не спічнем,
Аж понесем

За Галицьку офіру, страту
Свободу вам, Ляхам розплату.

І доки бється серце в груди,
То Київ Львова не забуде...
Бо сорок тисяч цих могил
І ті стрілецькі крові ріки,
Зєднали нас — на вічні віки...
Нас розлучить, — немає сил“.

* * *

Вже тільки горстка, не Курінь;
Недужих сто у двох сотнях.
Все військо майже на возах
Лежить, конає із терпінь.
Морози, вітер, завірюха

Вміраючих вкриває снігом
Та на возах, що ген степом,
В яру, у балці
Волочаться в обозній валці.
Скриплять вози, скриплять занози,
Воли ревуть в тяжкій знемозі,
Голодні коні ржуть так сумно,
Гризуть кору з дерев дорожніх,
Падуть із голоду страшного ...

А на возах — нема живого,
Лиш трупи, що обнялисѧ дружно
Та скостеніло рукою
У передсмертнім лютім болю ...
Десь зойки, стогін судорожній ...
І лиця скривлені. На них
Цілунок смерти. Часом сміх
Озветься тихий, та із воза
Стрілець зривається в безтямі,
Хапає кріс, біжить снігами,
Роздягнений і босий ген, —
Та кличе хрипло без упину:
— „Вперед Гуцули. За Вкраїну“!
Упав. Чи хто пізнав його?
Рятунок? Хто? По що? Кого?
А в першій сотні та в четвертій
Усі недужі, або мертві.
Остався лиш четар Безрідний,
І два видужники послідні.
Вони всі три що-дня, що-ночі
Стоять на вартах, на заставах;
Спиняють полчища ворожі
Останнім ржавим скорострілом
Так, як колись, уперто, сміло ...
Раз телефон з бригади вість приніс:

„Поставити застави в вечір в лісі.
Спинити ворога над яр“.
А хто піде? Хто в силі нести кріс?
Ті два видужники? Четар?
Сталось: останні гренадієри
Останній взяли „машінгвер“
Пішли. На славу ту стрілецьку
Орду спиняти Половецьку.
Пішли останні Русичі
Останні славити мечі.
Остався сотник. День мина;
Утеча, наступ, ніч одна,
І знов борня там... на ріці
Питає сотник: „Гей стрільці.
Де є застава? Де четар?“
— Та ж відступали ми повз яр
І кликали. Його не було
Чи хворий? Сніgom шлях задуло. —
— „Ходім шукати. Дай вогня“.
Пішли. Шукали аж до дня.
І кликали: „А, гей, четарю!
А де ти, друже, озовись!“
Нема. Лиш гомони кудись
Поплили лісом і завмерли.
Спинився сотник над рікою.
І бачить: в снігу під горою, —
Застава: два стрільці й четар
В кучугурі під ялицею,
Та присипані фуфелицею,
Що котиться валами з хмар.
І крикнув сотник: „Гей, Гуцули!
Стидайтесь! Ви на чатах вснули?“
Ні слова... нагло в крик стрільці:
„Чета вся вмерла! Вони мерці!“

І зойкнув сотник, теж тепер:
— „Боже! Четар на варті вмер!“
І справді: в снігу, в окопах, змерзлі,
Стоять мерці оперті об траверзи . . .
Держать в руках набиті кріси,
Мов дивляться вперед: чи ворог йде із ліса.
І наче шепчуть губи ледяні:
„До смерти ми служили вітчині!“
А сніг покрив стоячі трупи так,
Що їх пізнать не можна вже ніяк.
І була то Дантеїська картина:
Ридав би камінь, звір, не лиш людина.
Здавалось, як би з поза польських меж
Прийшли пани, що вигнали стрільців,
І бачили той ад, — то заридали б теж,
Як плакав Іюда, що за трицять сребняків
Продав Христа, так плакали б вони
І oddали б стрільцям їх край, їх волю . . . сон їх снів
Вони б стрілецтву цілували стопи,
Мертвецькі стопи, що замерзли тут,
У боротьбі, щоб вільний був їх люд.
І сотник станув над мерцями,
Й промовив ревними словами:
„Не згине люд мій, не загине,
Коли вже навіть трупи стали
На оборону України.
Тут на полях, ланах Поділля
У наших рідних Тернопілях.
О, ти наш Несторе майбутній . . .
Не осуди, як впаде наш Сизиф!
Не впали ми, скосив нас тиф,
Той тиф, що хоче всіх пожерти,
В чотирокутнику смерти . . .

* * *

Ой, Морозе, морозеньку, —
Пропадай! Пропади!
Хору армію слабеньку
Не вбивай! Пощади!
Весно, весно! Веснонько;
Приходи, не барись!
Може ти принесеш ліки
Між недужі та каліки
Як колись! Як колись...
О, чудо! В кожну хвилину
Конав хтось, вянув, як листок;
Та ніхто війська не покинув;
Не втік домів, не зрадив теж ніхто:
Всім над життя і дім, над спокій сна
Дороща була вітчина.
Лиш сотня осталась, а було їх триста:
Рятуй їх, рятуй їх, Матінко Пречиста!

—

На роздоріжжі.

Опівніч, у лісі біля варти в зиму
Сидять стрільці. Розмова йде між ними:
А заверюха понад темний ліс
Регоче, виє наче біс.

Перший стрілець.

Сьогодні знов аж сім стрільців померло,
Помер Петро; був хлопець ыбі перла.

Другий стрілець.

„Вже трупів нікуди дівати.
Недужих непускають в хату,
Нас оминають прокажених.
Я бачив, як перед недужим
Замкнув хатину сам мужик
А другий теж від мене втік,
Щоби від нас не заразитись
А я хотів хлібця просити...

Третій стрілець.

Нас проклинають, як бродяг,
Що їм несуть до хат недуги.
Недавно ми втікали з бою
І залишили хворих сто...
А мужики тих наших хлопців
Повикидали з клунь, і з хат...
Щей проклинали їх завзято:
— „Ідіть собі до свого краю;

Хто вас покликав тут, хай той вам помагає!
Здихайте ви, як пси лукаві,
А не дамо вам ложки страви.
Хай краще знов прийде Москва,
А вам Австрійцям — чорта з два“.

Вміраючий підстаршина.

Ми аж сюди прийшли з Карпат
Їх від Росії визволять.
Малесенька земля Данила
У бій післала тисяч сто.
А тут? Де військо? Де їх сила?
Йти в бій не хоче вже ніхто...
Сім козаків — це два полки,
П'ять горлорізів, — три ватажки!
Хто йде в повстання, то на те,
Щоби плямити, грабувати святе,
Щоб добру славу нашу й свого дому
Втопить в багні злочинів і погрому!
Недавно ми рекрутів вербували...
Тут над Дніпром... вони ж, діставши зброю,
Діставши хліб, останнє убрання,
До дому втікли, у „повстання“.
Із комуністами разом, напали нас в лічниці,
Ограбили живих і мертвих у лісах
І зброєю, яку ми дали їм
Стріляли в нас, не в ворога! Ось як!
І голого мене лишили на снігу, як собаку:
— Ще й насміхались: „Так і треба Австріякам!“
Конаєм тут за них, вони ж он там у селах
Тепер ведуть гульню, забави, сміх веселий...
Послухай лиш... чи чуєш, як в хатах
Співають парубки... весілля... жарти... ах!
Знімає лютъ така пекельна лютъ,
Що сам бағнет я пхнув би собі в грудь!

Вістун.

Ні, слово твоє лож! І тут геройський люд:
Лиш підождіть весни... повстання загудуть.
Ні, тут геройський край! Але столітні ярма
Скривили душу народу не дармо.
Осліплений, скалічений Москвою
Люд в багнах чорних чинів сам топить волю свою
В багнюці злоби, зла, погромів і розбой
Він топить наші лаври і лавр своїх геройів,
Народ тут над Дніпром, мов пес, що з ланцюга
Нараз урвався ось... і з радості жене
Спянілий і шалений свободою і щастям
Кусає руку тую, що скинула ланцюг
Що дала псові волю... О, так, допиймо чашу,
Хоча спянілий люд крівавить руку нашу!

Вміраючий підстаршина.

Ми ліків тут не маєм для недужих,
Шматочка хліба нам бракує, друже;
Гроша нема — купити помершим труну:
Старшин без труни даєм наших в землю —
Мене без труни вкриете у яму та у темну.
А із чужих країв зі столиць линуть чутки:
Там дипльомати наши і посли безумні
Міліони пропивають, — в проститутки.
В Сибірі був я в полоні московськім,
Аж зпід Китаю я втікав пішком
Сюди, почувши вість, що тут є рідне військо...
Ta нині? Ax, в ворожім війську на півночі
Не бачив я багна того, що тут бачуть мої очі!
Вже краще йдіть з червоним військом у Карпати,
Щоб хоч землі українські обєднати;
Bo чує серце мое в груди:
Не викуєм України з рідного болота, бруду!

Як не викує і геній образ Бога пресвятого
Із болота, і сміття та гною свого!

Обдертий стрілець.

Недавно я попав був у полон
Ну, й кацапи обдерли з мене і сорочку,
Я голий втік сюди пішком, лісочком
І ось тепер я тиждень п'ятий
Воюю так босенький, без штанят,
Обвивши ноги лиш мішком з кропиви.
Сорочки нам дістати неможливо,
А там у Камянці, в преславній тій столиці
Вкрав отаман вагон убрань, чобіт
Продав жидам і втік у світ.
Десь у Варшаву; там кричить до неба:
„Галичини вже нам не треба!
Коби прогнатъ з Польщею комуністів,
Щоб на поля ті поміщицькі знов нам сісти,
І покаратъ мужицтво за ті бунти,
За те, що нам забрало панські ґрунти“.

Босий стрілець.

— А в Винниці один полковник дістав од влади
міліони,
Щоби творить повстанчій загони,
І будувать лічницю для стрільців.
І втік також аж десь в румунську землю
А там і кпить собі з хахлів.
Снить про Росію неділиму.
Але як вчув, що Галичан останки
Хотять скоритись в горю владі робітницькій,
То він підняв великий крик в цю днину:
„Галичане зрадили Вкраїну“.—
На нас кидає плями зрад!

Перший.

„Ми гинемо, а там в столиці лише сварня, лише
наради:
Чи слід носить козацтву шпори, ѹ яка повинна
бути влада:
„Гетьман зібрання, чи робітнича рада?
Де Українці? Де Дантони?
Скрізь лиш партійні ٹрамофони,
Що люблять букви і програми
А не борню із ворогами.
Блукаемо, як ті жиди в пустині, у безкраю.
Де наш Мойсей? Так навіть вожд над Дунай
утік;
Злий пастир кинув стадо!“

Босий стрілець.

Наш пастир нам шука рятунку.

Перший.

„Шукає він у Відні трунку!
Обридло тут юому скитання для народа
І втік він там, де є вино, каварня і вигода“.

Вміраючий підстаршина.

Яка зима!
Умру, я чую... смерть іде... нехай... дарма
Прощайте... Христе... Отче наш...
Ні, ні, — та Господа нема!
Колиб він був, то кинув би міць грому
На тих, що ад створили в краю цьому.
Умру... о жінко... жінко... сину...
Води хоч краплю принеси...

Стрільці.

Він вже помер. „Отче наш, іже еси...

Надходить хорунжий.

„Чи чули ви таку новину ?
Ми вже із панською Москвою
В ганебнім, зрадницькім союзі.
Прийшов наказ. Ах, генерали товстопузі
Продали нас !
Чи на те ми проливали
Кров робітничу, мужицьку
Щоб Росію будувати генеральську, поміщицьку ?
А давайте краще владу українську, большевицьку

Надходить сотник Чабан.

Це що за крики ? Тихше хлопці,
Бо ворог вчує... на потоці...
Згасить вогні...
Що тут за спір ? Скажіть мені ?

Вистун.

„Та радять хлопці з ким мириться...
Ну і кудиб нам прихилитися...“

Сотник.

Ні з ким не сміє той миритись, браття;
Хто хоче волі, не рабства, прокляття !
Чи тямите присягу, що зложили :
„Будем Вкраїні вірні до могили“.
Хто хоче йти до слави й перемоги
Не смів той зміняти пррапору, ні дороги.
Бо хто єднатись хоче з ворогами,

Плює на кров пролиту вчора нами,
Плює на гріб борців, що йшли із вами.

Хорунжий.

„Алеж ми всі селянські діти!
Спасення наше, — молот, серп, совіти!
Ходімо там, де Робеспєри і Дантони“.

Сотник.

— Там лиш бандитів міліони.

Хорунжий.

„Святі є там борці комуни“ !

Сотник.

— Ні, там є Варвари і Гуни ! —

Хорунжий.

„Із Кремлю йде новий Месія“.

Сотник.

— Жиди, Китайці і Атилля. --

Хорунжий.

„Лиш робітник, лиш пролетар всесвітній,
Нам визволить наш народ рідний“ !

Сотник.

— Всесвітний робітник про власну дбає кашу!
А польський робітник стоптав сам волю нашу,
Покрив нам селам лиш хрестами!
І заповнив тюрму батьками і мамами,
А ми на глум гукаєм в цій порі:
— „З усіх країн єднайтесь пролетарі“
Наш край попав у польськую неволю,
А ми в Варшаву будем нести волю“?
Понесем світу мудрість пастуха?
Ха, ха! Ха, ха!
Той польський хам
Нам побудує волі храм?
І заведе нас в царство з байки
Московський жид із Чрезвичайки?
Стрільці! Гей, гвардіє остання!
Хто йде зі мною у повстання?
Ходім до тих, що ждать не вміють чуда,
А вірять в силу свого люду!

Всі стрільці.

„Йдем всі! Ми вірні до могили.
Не схилимось! Аж доки стане сили!“ —

У повстанню.

Гей повстаннячко, погуляннячко.
Мандрівонька безконечна, мандруваннячко!
БродяТЬ. Ліс і ліс. Їм сестра борня.
Брат ім ржавий кріс. А шаблі - рідня.
А іх церковця-очерет, яри.
Миуть іх дощі, чешуть іх вітри.
Іх годують всіх бідні мужики,
Та вдягають іх, вказують стежки.

Сплять і на тиждень раз, як спокійний час,
Як у торбінках зброї є запас.
Йдуть повстанці йдуть та через село,
А Денікінців наче замело.
Вчера ще в стрільців — та на латі лать.
Нині у борців божа благодать:
Бо як утікав ворог-поганин,
То повстанець взяв його магазин.
Йдуть повстанці, йдуть, а за ними кров.
І несуть вони рідну хоругов.
А на хоругві вже дві барви, дві.
Напись ясна вщерть: „Воля або смерть“.

Манівці.

Та все ж і деякі Гуцули
Пішли з поручником — у лад,
Під прaporи, що трупом тхнули
І смородом царських палат.
За ними линув з хлопських хат
Народний гнів, преслушний гнів:
— „О, зрадив, зрадив вже наш брат!
Зрадив нас Галич! Зрадив нас Львів!“
Але зєдналися в недолі
Прaporи, руки, не серця.
Як не зєднається ніколи
Із вовком лагідна вівця.
Як не зєднається водиця
З пожежою, з палким вогнем,
Як хрест святий не помириться
Із гостреним мечем, ножем!
Бо як з косою не зєднати зеленої трави,
Варшави з Львовом не збррати,
А з Київом Москви! —
Вожди обєднані сьогодня,
Та між народами — безодня.

Над Чорним Морем.

Понад морем, понад Чорним Морем
Берегами ген, ген над лимани
Бродять, блудять, недобиті горем,
Ті скитальці, стрільці Галичане.
Тут і сотник Чабан поміж ними.
Станув сумно під одеські стіни,
Лине зором хвильями морськими,
Закохавшись у те море синє.
Вітер море мов до сну колише:
Люлі, море, люлі, тихше, тихше...
Море грає, берегом пустує,
І стрілецькі ноги мов цілує:
І неначе мовить своїм шумом:
„Гей, таких гостей я не видало!
І такої мови нечувало“.
Вістъ принесли Дністрові ще хвилі:
„Із Бескиду прийдуть гости милі!“
Одягайте в срібну ризу море!
Бо приходять гости з Чорногори,
Ті, що були на лиманах наших
Ще у давних временах, у княжих.
Подивися море: що за диво!
Синьо-жовтий прапор наш сміливо
Понад пристань крилами тріпоче,
Хоч зубами ворог злий скречоче.
Гей, принесли діти Верховини
Рідні стяги аж над море синє!
Зажурився аж десь Босфор мрачний
— Може вертає Сагайдачний? —
Понад море, ніби пишна мева
Лине пісня, пісня та стрільцева.
І в Одесу гордую, купецьку,
Скрізь розносить славу та стрілецьку.

Ходять, ходять тут стрільці юрбою
Лиш вістун наш ходить самотою.
Вже чекає на одну панянку,
Яку бачив тут над морем з ранку.
Бо хоч з тифу наш вістун змарнілій,
Хоч з недуги слабший він від тіни,
То з лічниці вийшовши, з недолі,
Він сьогодня вже йде до дівчини.
Костуром ще підпирає тіло,
Та на стрічу вже мандрує сміло.
Бо стрілець наш (гріх прости вже, Боже!)
Без дівчини жити дня не може.
І нераз стрілець наш умирав в лічниці,
А ще залиявся до сестри жалібниці.

* * *

От надходить, і ручки шовкові
Подає Марійка вістунові.
Сили в човник... взяли в руки весла,
І вже хвиля їх ген, ген понесла...
Панна втішна: „Перша стріча моя
Тут на морі з галицьким героєм“.
А Гуцули, йдучи берегами,
За човном тим мечуть камінцями
І беруть вже вістуна на крини,
Що сорочку він продав за пятку,
Щоб купити Марійці чеколядку,
Й без сорочки лиш в одній шинелі
Їде морем чайкою під скелі.
Хлопці кличуть, щоб він в море скинув
Ту Марійку, те перепелятко.
Та весело в серці вістунові:
— „Не один раз я зазнав любови,
Та раз перший простого Михайла

Поцілує Одеситка файна.
То раз перший в рамена стрільцеви
Впала панна, чорноморська мева.
Вітер море горне неустанно,
А вістун наш горне к серцю панну
Море плеще і цілує човна
А вістун наш... тут вже невимовно.
Стрілецтво бродить берегами
І бачить, як то кораблями
Надізджає військо із Льондону
І з Парижа. Все злотопагонне.
Привозять зброю пребогату,
Щоб Україну звоювати.
Ta сотник нишком хлопцям каже:
„Добро те завтра буде наше“.
Бо з заходу ідуть повстанці,
А з півночі робітничі ради,
І Денікін завтра вже пропаде,
В Чорнім Морі, ніби в калабанці.
Не хотів ти, Денікіне пане,
Дати волю нашій Україні,
То покутуй гріх свій Джінгісхане,
В Царгороді в далекій чужині...

* * *

Гей, втікає військо білоруке,
Гей, порвались писані союзі,
Десь червоний кінь копитом стукнув...
А із моря бують з гармат Французи.
Утікає панство кораблями.
Ніби меви, що злякалисъ кулі...
А Гуцули в пристані руками
Загортаютъ все, що ті забули.
І вже кожний Гуцул має кріса:

— Зброю, блюзи нам дали Французи...
Ми заплату їм дамо — з заліза!
Гей, обридло з паном те братання,
А ходім же бить панів! В повстання! —
Задрожали ті одеські стіни...
Від стрілецьких^{*} пісень жовтосиніх
А у вечір — море лиш заснуло
Все стрілецтво вже в повстанців було.
І питалось Чорне Море рано
„Де поділись брати Галичане“?
Відповів лиш вітер теплокрилий:
Там вернули, звідки тут прибули...

* * *

Нераз було і важко в цій пригоді,
Але й сміху було також не мало;
Та вже найбільше був тоді у моді
Із Буковини Будз Михайло.
Йому хотілось дуже — бачить море
Він рвався сам на Схід у бій, в походи.
Та як в Одесі курінь підняв прaporи,
Будз занедужав — на животик.
Як доля раз всміхнулася бригаді,
Як всі стрільці над морем спочивали,
То Будз Михайло залишився в Балті,
Й лежати мусів хорий у шпиталі.
Повір читачу: Твердий, цей вояка
Який не вмів заплакать з ран у бою,
Тепер, бігме, немов дитя заплакав,
Що він не може бути там на морю:
„Ах, Боже! В день, як в Київі був курінь,
Я хтів також побачити столицю,
Та мій живіт, ось цей мій клятий дурень
Погнав мене в шпиталь, через дрібницю,

Що я нараз ізлопав діжку груш.
Я Київа не бачив, був недужий,
Ах, воював за Київ рік цілий,
Київа не бачив через живіт дурний.
А нині? Знов! Курінь над Чорним морем,
А я тут сам... Бо так щось в пузі поре...“
І бідний лицар плакав, бігме шльохав,
І бив животик власною рукою:
— „Ах, ти драбуго! Щоб ти лопнув трохи!
Я через тебе не буду на морю!
Ні в Київі не був! А чим я похвалюся
Як верну я в Заставну до матусі?
Там Київ, море... а в мене рицинуси!
А всі стрільці, що з ним лежали хорі,
Сміялися із нього, і доктори. —
Ось так поезія і проза
В війні мішались: сміх і сльози!

Червоними стежками.

А всеж і деякі загони
Пішли червоним шляхом в бій:
Злучились хлопській долоні
Із робітничими в день злий.
Те все вчинив наш Дуб хорунжий;
Намовив сам в кінці стрільців,
Тоді як сотник був недужий,
Ранений в грудь в однім з боїв.
Тож як Чабан вернув з лічниці,
Застав не тризуб, а зірки.
Пристав до сотні. Не дивниця:
Безсилий був, що і руки
Підняти не міг ще, тож прийшов
Щоб мати захист і покров.
Та сотник вже не офіцером,

Товарищом вже, командіром
Відзнаку скинув з рукава :
— „Нехай ! Щоб армія жива,
Вчинімо все, що хоче східня тінь,
Щоб рятуватъ від тифів наш курінь“,
Щоби набрати сили знов.
Потім ? Не схилимо голов !“
Вже всюди радість, втіха, сміх :
„Врятуєм хворих ми своїх !“
Красноармейці плють з утіх,
Що Галичане в них в союзі :
„Згинуть буржуї товстопузі !
Тепер вже польських посіпак
Зітрем на мак !“
Ну і танцюють комуністи
„Камаринського“ у шинку ;
Плють самогоночку вогнисту
І блють жидів у кабаку.
Щось діється таке смішне :
З Китайцем Гуцул гопки тне,
Вістун у карти грає з жидом,
Та ще й з Кіргізом — за обідом.
Десятник спить на лавці пяний,
Обнявшися з Черкесом дружно.
А там якийсь матрос від рана
Учить стрільців співати тужно
Пісень моряцьких ; а Гуцули
Вчать коломийки їх співати.
Враги вчораши, — вже камрати.
Хорунжий водку пе відром
Ізrudовусим кацапом.
А той ллє водку на чуприну
Хорунжому, й рече без впину :
„Ех, Галічанє, Галічанє
Вот так народ, вот так салдати !

Європу с вами покорім, ребята !
Зачем дралися ми без слави
Между собой ? .. Весь ви Варшаву
Обереглі. Конечно, ви.
Ценою сваєй, сваєй крові !
Ах, обманул вас, Галічан,
Етот Петлюра шарлатан !
На чорта вам та Україна !
Россія будеть внов єдина, нєделіма
Добудем Львов, нє сомнівайтесь :
Пролетарії всіх стран соєдіняйтесь ! ..
Пой, Галічанін, пой :
„Ето будет паследній і рєшітельний бой“

* * *

Сміється сонце. Йде весна.
Радіє братія вільна :
Скінчився тиф, скінчився холод !
І хтось зриває першу чічку,
Гадає дивлячись за річку :
„Був тризуб — нині серп і молот“.
Когось зневіра гадом жерла :
— Ми зрадили ? Це Бог ? Ваал ?
Було недавно : „Ще не вмерла !“
А нині „Інтернаціонал ?“
Роздерлася душа стрілецька,
Немов завіса у святині :
— „О, Господи ! Де наша стежка ?
Звідки йде воля України ?
І вянуло лице Чабана
З борні душевної страшної :
„Йти в крісом проти отамана ?
Ми зрадники, чи ми герої ?
Ми ж зрадили святі скрижалі

Всенародні старозвавітні.
Гармату чути? Йдуть вже далі...
Над Смотричем жовтоблакитні“.
І сотник днями і ночами
Мовчав, блукав, ходив десь сам.
Не раз між вождями у лісі
Ішла таємна, зла нарада;
І сотник схилений на крісі
Шептав до себе: „Зрада! зрада!
Як хочеться вернуть тризуби!“
І був з журби нераз недужий,
Та все слідив за ним хорунжий
Мов хитрий лис... Що прагне згуби...
І грав у давню катаринку:
„З Москви йде воля, благодать!
Як ти не віриш, то: „под стінку“
„В тюрму, в подвал — і розстрілять!“
Вже рідний брат боїться брата;
Вже кожний криється зі словом;
Скажи слівце, — і вже підкова
Роздавить вас салдатська пяна.
Серед гуцульської дружини,
Колись так щирої, як діти, —
Боїться кожний навіть тіни:
Усі мовчать, мовчать що днини,
І ждуть і шепчуть осторожно:
— „Що буде? Далі так не можна!
Наш кожний крок, молитву, тон
І кожну думку — береже шпіон!
Таж за марні слова, — повір, —
Старшин везуть від нас в Сибір.
За пісню і за слово рідне...“ —

* * *

Скликали раз курінь на віче
Два комісарики новітні :
— „А скинь же, галицький ти стрільче,
Тризуб і стяг жовтоблакитний.
Навіть хорунжий загремів :
„Звіда в гору, тризуб долів !“
Заклекотів цілий курінь ;
Як в морі збурхана глибінь ...
І в кожного стрільця в очах
Забліс огонь, як блиск меча ...
Нараз озвався сотник тут :
„Гей комісар ! Марний твій труд !
Ти наших святощів не руш,
Вони частина наших душ !
Не вирвете її ви нам,
Хиба аж разом зі серцями !
Даєте нам про волю мрію,
Сами ж будуєте Росію,
Говорите про мир, любов,
А в чревичайках ллється кров.
Комуна ? Хай, лиш добрі люде,
Хай народ наш газдою буде,
А не рабом, рабом Москви ...
А цього хочете всі ви !“
Тут комісарі стали в двері :
— „Молчать ! Контрреволюціонери !
Над вами стяг червоний нині,
Але серця в вас — жовтосині.
В тюрму, Чабан !!
Це ти бунтуєш Галіchan“.
Але стрільці зірвались враз :
— „Як сотника в тюрму берете,
Беріть і нас !“
І блиснули в руках баґнети ...
— „Досить терпіли ми вас досі !

Гей ви, червоні Малороси !
Не говоріть, що ви дали нам
І волю й славу.
Це ваш, це ваш червоний хам
Розбив Українську Державу !
За чужинецьку байку красну
Ви підпалили хату власну.
Жиди ! Геть з й України —
До Палестини ;“

* * *

Став боронить курінь прапору,
Мов мати свою доню хвору,
Яку напав хижак в дорозі ...
І видно було : В цю хвилину
Готові були всі загинуть
За цю китайку жовтосиню ...
І поблідли комісарі, вчувши лайку,
Герготали мов жидки у школі в сабаш.
Воркотили, як в калюжі в літі жаби.
Потім сіли собі живо в чортопхайку,
Тай поїхали в Бердичів аж до штабу.
Щоб спровадити чекістів. Але в ранці
По дорозі їх убили десь повстанці.

Т у г а.

І коли ж буде тій війні кінець ?
Затужив уже Гуцул наш стрілець —
За царинкою, полонинкою,
За ягнятами, за маржинкою.
Бо вже рік цілий з рідного села
Жадна вістоночка сюди не дійшла ...
Того прегірка ! Жалощі важкі !

Не беріть в борців мрій у подолки,
Не несіть ген-ген та до рідних сіл!
Полетілиб ми, — та не маєм крил,
Ворога розбити ще не має сил.
Ой, ходив стрілець до ворожки сам,
Щоб ворожила доленьку стрільцям.
Щоб ворожила, чи живий ще брат,
І Марусенька і табун ягнят?
Чи зародили всі поля лани?
І чи скоро він вернеться з війни.
А ворожка так шепнула йому:
„Брата забрано ще в зимі в тюрму,
А в тюрмі його так скатовано,
Що від ран важких він помер давно.
А маршинку всю, сто овець ягнят
Військо грабило в день Зелених свят.
Дідич вирубав той зелений ліс,
Що під ґрунями над рікою ріс.
Сосни всі піslав пан аж ген в Париж,
А за те дістав десять аж гармат,
Щоб Польща могла Русь завоювати.
До села прийшли чужинці із міст,
Поле все забрав Мазур кольоніст.
А Марусенька в кольоніста все
Служить, коника Мазурам пасе.
Батько літо все в пана жне як жнець,
Щоб позволив пан пасти п'ять овець,
У ліску хоч раз назбирать дровець.
А сестричка вже в школі у новій
Вчиться говорити на мові на чужій,
Вчиться висмівати нарід рідний свій.
А сусіда пан за те в лісі вбив,
Що сусід збирав з голоду гриби...
Як на захід Прут та обернеться,
То тоді курінь з воїни вернеться;

Волю принесе він Галичині,
Як трава зросте на на камені.

На Львів! На Львів!

Як зацвіли квіти перші,
І як степ втонув у зіллю.
Стрінулись гуцульські стежі
З ворогами на Поділлю.
Як лиш луг дощами змитий
Вкрився рястами кругом,
Стрінувся орел неситий
Другий раз із гордим Львом.
Як Гуцули йшли на герці,
Чули співи словоя.
Цвіла радість в кожнім серці
Веселилася земля:
„Йде та хвиля довгождана,
Бо останки вже стрільців,
Та по році, по блуканнях
Знов нарешті йдуть на Львів.
Йдуть Гуцули до бою,
А із ними — босяки.
З пятикутною звіздою
Босяки, большевики.
Москаль із жидом, брати сіямські.
Чорнії руки, личенька хамські.
А де їх стане стопа жива,
Не поростає там і трава.
Ідуть Китайці, ідуть хороші.
Йдуть водоноси і міхоноші:
— Вчера був з мене злодій за містом,
Сьогодні став вже комуністом;
Вчера був царським grenadierom,
Правди нової нині піоніром.
Вчера у пана наймитом сірим,

Але згоріли панськії двори,
І я бригадним є командіром,
Ось веду військо попід прапори,
А прапор маком гордо цвіте:
„*Egalite, Liberte, Fraternite*“!
А командір той як сокіл ясний,
Як сокіл ясний, як сонце красний:
Він на краденім конику грає,
Коником грає, Польщу лякає,
Босії ноги із острогами,
Сподень не має, блузка із мами,
Рік вже не митий, послухав чутки:
Мило то панські є предразсутки.
Замість шинелі із попа риза,
А на головці у горлоріза
Чорний циліндер із князя того,
Що його вбив він за золотого.
Мішок з крапиви замість сорочки,
Кріс, та без замку — на мотузочку,
Молот, сокира, палиця, коси...
Так то узброєні пяні матроси,
Гуни воскресли в поході тім:
— Дайош Варшаву! Рим! — На Рим!
Спяніла радість! Злоба шал!
— „Інтернаціонал!“
Йде комунар. Де стане він,
Там в церкві мовкне спів і дзвін:
— „Ламайте із церков хрести:
Ми творимо нові світи!
Бог помер! Богами ми!“
Сумерк? Ранок над людьми?

Перші бої.

Бій почався. День і другий...
А на третій — вісти дзвонять:

— Утікають полем, лугом —
Легіони.
Утікають. Ім із жаху серце вяне:
„Знов Гуцули, знов прокляті Галичане“.
І стрілецькі ясні мрії,
Як ті стріли із тятив! —
Ген, туди, до сіл, до нив
До родини, Гуцулій...
Йдуть. Стують панам на пяти,
А панам куди втікати?
Край повстанням закипів!
Бе мужицтво шляхту в спину:
„Отамане, зражий сину!
Нащо ти привів панів?
Таж учив же нас Тарас:
— Хлопа, ані пана в нас!
Не втече ні один пан!
Бо ми маєм Галичан!“
І червону хоругов
В гору двинув Довбуш знов.
Та нараз. Чи бути може?
Військо йде та не вороже.
Наступають не Поляки,
Але наші Гайдамаки!
Українські йдуть полки...
Синьковитий стяг, шлики.
„Стій! Хто там?“ крикнув Мельничук.
— Петлюра нам веде Польщу! —
— О, Господи! На службі вата!
Брат проти брата!
Так Мельничук: — „О, ви злодії!“
Ведуть панів, панів на Київ! —
Гинуть знову гуцульські хлопці,
Брат вміра від куль, від братніх.
Наши тут і по тім боці.

— Хто з нас лицар? Хто з нас зрадник?
І роздерлася на двоє
Та душа стрілецька в бою:
— Як вбивати нам братів?
Наддніпрянських козаків?
Таж із ними ще недавно
Ми преславно
Йшли на Київ і на Львів.
— Краще ми зложімо зброю,
Ніж вбивати братів у бою. —
Крикнув сотник скаменілий
В гору знявши прапор білий.

Хорунжий.

— Брате! Друже!
Хай союзи із чортами,
Лиш не з Ляхами!
Хай чорний, хай червоний стяг,
Коби не Лях!

А хлопці.

— Хай червона, чорна
Коби вільна, коби соборна!

А Наддніпрянці.

Ми підем з бісом, лиш не з Москалями!
З Польщею, з відъмою грізною,
Лиш не з Москвою! —

Чабан.

— „Ми підемо сами в неволю,
А не пічнемо з братом бою!
Нехай табор, тюрма, окови!

Та не проллємо з брата крові!
Хай в полоні загинем з горя,
Та не підем з отаманом
Будувати тую Польщу
Аж від моря та до моря.

Хорунжий.

Під стяг Богдана і Дантона!
А не Петлюри вітрогона!
Хай згине Київ. Хай брат на брата,
Коби лиш вольні нам Карпати! —
А хтось озвався по своїому:
— Хай буде чорт! Коби до дому! —

Підхорунжий Мельничук.

— Хай згине честь і хоругов,
Коби у Львів понести помсту. кров! —

* * *

І заки наш юнак хорунжий
З четою і з Мельничуком,
Пішли в запілля, то у лузі
Скоїлось горе з Бахнюком:
Його піймали комісарі
Із горсткою його стрільців:
— Ви зрадники! Петлюрі в дарі
„Оддали фронт робітників!“ —
І Бахнюка й стрільців забрали
І повели через байрак.
Не помогли стрілецькі жалі,
Їх — розстріляли, як собак.
І всюди, всюди по Україні
Ген від Одеси до Случа.

Кров Галичан поплила нині
Від комунарського меча.
Одні пішли в полон, тaborи,
А других жер промінчик зір.
А третіх голих, босих, хорих
Комунарі взяли в Сибір.
В Сибір хорунжого теж взято.
Й Мельничука і іх чету,
Але на перше зараз свято
Вони на волю втікли тут.
А хорих хлопців у Одесі
Скидав у море комуніст,
Ось так топивсь курінь увесь
Як топиться на сонці віск.

Похилилися прапори.

Ну й обломав же собі крила
Та сизий сокіл на лету!
Гей, окружила вража сила
І Чабана й його чету.
Ну й оточила під горою
Всі славні галицькі полки:
— „Складайте ви, бандити зброю“!
Кричать з над Висли хижаки.
Ну й заридали ж в горі темнім
Білі березоньки росою,
Як то пощерблену шаблюку
Ламав Чабан.
Як її польський капітан
Хотів ухопить в свою руку,
Собі на памятку побіди...
Зіяв останній цвіт на вишні.
Як ті курінні стяги пишні
Схилилися на переліг

Легіонам польським гей до ніг!
Як брав злий ворог скарб багатий,
Не золото, срібло — лиш гармати,
Що несли волю до Карпат...
І як скитальці безталанні
Утратили баґнет останній...
Баґнет, що був п'ять літ в руках,
Товарищем у мандрівках.
Замовк у лісі соловій
В журбі німій...
Гей, як упала зброя з рук,
Здавалось, що ціла Вкраїна
Паде під ноги поганина.
— Закрийся, сонце, впадь на світ!
Спали, щоб не остався слід
Ридай, ридай, країно рідна!
Надія вмерла вже послідня,
І твого війська вже нема...
Настане нам неволя, тьма.
Через божевілля панське,
Безголовя отаманське.
І хай заплачуть братя рідні
В таборах, в Домбю, Вадовіцах,
В Тухолі, Львові, Пікуличах:
Ми волі ім не принесем,
Бо вже самі в неволю йдем.
Пропала армія, курінь!
Хай згине людство світ! Амінь!“

* * *

Посеред поля та край Поділля
Справляє Польща своє весілля.
Ділить вже Ляшня велий свій полон,
Розсилаючи до усіх сторон.
Перший свій полон у тabor женуть,

Другий свій полон у тюрму ведуть.
А старшинськую всю компанію,
у Тухолю аж під Германію.
Прапор курінний на знак розгрому
Повезли Ляшки панові свому та Пілсудському.
І заплакали всі кіннотчики,
Всі кіннотчики милі хлопчики:
— Не поїду я коником на Львів,
Повезе мій кінь польських паничів...
Конику ти мій злотогривий, мій,
І з тобою ми зіхали світи
Зіхали світи, звоювали край...
Нині прощавай... нині прощавай...
І Чабанів кінь з жалю заіржав
Так, що й Лях один в оці слізози мав...
Тут Чабан коня вбив із самопала,
Щоб його Ляшки собі не забрали! —
Ой заплакали рідні братчики
Два гарматчики:
— „Не будем на Львів бити з цих гармат!
Буде з них стрілять ворог-супостат.
Київ столицю добуваючи,
Край руйнуючи розбиваючи,
Галич з Київом розділяючи...
А шаблюка та сріблом кутая,
Ще на Маківці та здобутая
Вже рубатиме голови братні...
В руці ворожій. У січі ратній...
І почорнів наш сотник із болю,
Як земля чорна в чорному полю.
І похилилось стрілецтво з жалю,
Як громом збиті дерева в гаю...
Руки ламали старі герой,
Що по п'ять роках — тут склали зброю.

Чабан на землю впав, як билина:
— „Братя! Хай згину, — бо гине Україна і“

* * *

Як в неволю мандрували пресвяті борці народу,
Тоді в автах, прудкобіжних самоходах,
Надізджали українські генерали із панами,
Із панами Поляками...
Обійнявши із ними, як з союзними братами.
А один з них товстопузий, як барило, й бородатий,
Став болючими словами промовляти, докоряти:
— „От погляньте ви, Ляшеньки, любі братя, на до-
рогу, та ласково:
Там ведуть тих галицьких стрільців зрадливих,
Що хотіли зруйнувати вам Варшаву,
І що зрадили аж тричі Україну...“
І упало генеральське люте слово,
Мов стріла у роз'ятреній рани:
„Ви зрадили Україну! Ви зрадники Галичане!
Поїхали генерали-отамани,
А за ними отаманчиків громада,
Теж гукаючи стрілецтву: „Зрада! Зрада!“
А як теє ляцька сторож зачуvalа
Нагайками побивала
Стрілецькеє біле тіло,
Що у боях, у неволі, у недузі помарніло.
Та не так боліли хлопців ті побої, ті кріваві,
Як слова ті генеральські прелукаві.
Перший раз заплакав ревно
Наш стрілець, немов дитина:
„Будь же проклята година
Як нас зрадником назвала Україна! —
„Ой, братчики Наддніпрянчики,
Краще голови ви наші порубайте“

У степу нас поховайте,
Тільки при нас Ляхів не цілуйте, не обіймайте,
Їх братами не називайте,
„Єще Польська не згінела“ не співайте.
Ран тисячлітніх не ятріте,
Слів Тараса не оскверніте !
Тих братів ви спомяніте,
Що у Галичі, у Холмі, на Волині,
Гинуть в тюрмах, казаматах польських нині
О, чому ми не сконали всі у боях,
Пошто ми діждались хвилі ось такої,
Що за кров за рани, труди і п'ятьлітну блуканину
Нас в заплату зрадникам називає Україна.
Гей отамане окаянний,
Семене, вожде самозваний !
Ляхам ти віриш і радієш,
Гей, пожалієш, пожалієш ...
Гріх спокутуєш великий у неволі та у польській,
Як учитель твій Виговський.
Не прийме вас свята земля
У своє кровлю злите лоно,
За те, що галицькі поля
Оддали ви Польщі з поклоном !
Нас зрадниками непокірними
Звеш нині у полях ти ;
Кому ми мали бути вірними ?
Тобі, льокаю шляхти ?
Тобі Семене, що державу
Сам зруйнував і рідню владу,
Прогнав у край чужий Павла гетьмана,
А сам йдеш в найми у Варшаву,
Нас у табор шлеш на загладу ! ?
В Київ ведеш чужого пана ?
Гей, та умів ти побрататись
Із вождом шляхти і панків

Чому ж не вмів ти поєднатись
Ні з владою робітників,
Вкраїнських тих комунарів,
Ні з військом гнаних і голодних
Ані із нами тут сьогодня ?
А вмів Ляхів послать у Київ наш коханий,
Як Святополк той князь, той окаянний.

Гей, випив ти всю нашу силу,
Твій лавр зацвив на крові Галичан,
Тепер живцем нас вкопуєш в могилу,
В полон нас шлеш, бо так звелів твій пан.
Ви бачите на чолах наших
Найменшу тінь і пляму чорну !
Не бачите тих сорок тисяч
Могил стрілецьких за Соборну,
Так ! Ми любили зраду, зміну !
Ми зрадили б самого Бога,
Та лиш на те, щоб визволить Вкрайну !
Щоб наша була перемога“.
Гей, упало люте слово
З уст раненого Гуцула :
„Бодай тебе, отамане Семеночку —
Перша куля не минула !
Нехай буде рука проклята,
Що повела братів на брата !“

* * *

То озвався до них сотник :
„Хлопці мої, ви нікого не кляніте !
Гріхи власні почисліте :
Хоч збраталися Запорожці
З Поляками.
Але ви в минулім році
Ще дружили з Москалями

Чому клянете наддніпрянське ?
Чом лаєте їх ви ?
Весь Київ, то сміття варшавське,
А Львів наш — грязь Москви !
Хай тих карає рука божа,
Що нас звели на бездорожа.

* * *

Проїзджали через Галич :
У неділю вранці.
Не з побідою вертали,
А в ясир, як бранці ! —
Вибігає народ в ранці, вибігає з хати,
Щоб стрілецтво, любих бранців — бачити, вітати :
— „А звідки ви бранці йдете ?“
— З міста, із Одеси ! —
„Чи не бачили ви бранці
Любчика Олекси ?“ —
— Помер на тиф. І нікому було вкрить могили;
Біле тіло твого любка пси порозносili.
— Не плач, не плач дівчинонько, в тугу не вдавайся.
За польського легіоніста заміж віддавайся.
Бо ніхто з нас із тобою не розділить долі:
Хто не згинув там у бою, згине тут в Тухолі. —
„Ой, звідки ви хлопці йдете ?“
— З Київа, столиці. —
„Чи не бачили ви хлопці
Мого сина Гриця ?“ —
— Ой бачили. Як за нами Денікінці гнали,
Твого сина шабельками в полі порубали.
Заламала руки мати :
— Впав мій син коханий !
Його ж край продав Полякам
Семен Окаянний !

Ни на те ми синів своїх
В бій за Збруч послали,
Щоб іх власні отамани
В ясир польський гнали...

* * *

Линуть чорні вісти, линуть
По Дністровім низу:
— Роздер Семен Україну,
Як Христову ризу !!

Нові шляхи, стара мета.

Втік за Дніпро хорунжий із четою.
Всіх п'ятьдесят. Червоні Усусуси.
А ворог злий розсівся сараною,
І радий, що на Русина йде Русин.
І внуки Хроброго блукають знов степами
І знов щерблять мечі об золотій брами.
Сумує степ, село і поле, і курган:
— „Знов панщину вернув Семен наш отаман“...
Зміняв отаманчик славу свою вічну
І любов народу, вірність београничну
Та за польську страву, страву сочевичну.
Гей, не лишила ні зерна,
Голодна польська сарана.
А шляхта грабить край, пє кровцю України,
І знов Тетері тінь і марево руїни.
Та не довго радів злий ворог,
Не довго пан гуляв степом:
Тремтіть! Зітре вас люд на порох!
Гремить повстанчий знов псалом!
Вже пробудився, що аж мило,
Тарас Трясило!

Вже легіонерів з їхнім злом
До Польщі змів, як помелом.
Гей, розгубив орел біленський
Своїх паршивих орленят —
Скрізь по степу, й мерщій, хутенько,
Втік без хвоста, і без крилят.
Поплила знов блакитна кровця
З Дніпра по Вислу на поля.
На землю впала хоруговка
Синів Тетері, Кисіля.
І по над Стрипу, над Дністер
Блукає гордий Робеспер.
Ідуть у ранці на зорі
Комунарі...
З ними хорунжий із четою
Йдучи, зове весь люд до бою:
„Вставайте, ви, раби похилі!
Мужицький галицький народе,
Щоб у святій, великій хвилі
Добути волі та свободи!
Перенесім за Збруч, за грань,
Огонь повстань!
Нехай зявиться сотня Гонт —
На фронт! На фронт!
І тисячу Залізняків —
На Львів!
А підложімо в цей хоч мент
Червоні, ясні вуглики
Під тюрми і під фундамент
Жандармської республики!
Вставайте ви, раби негідні
Що їдете ласки в Празі, Відні!
Доволі вижидань, наради;
Товариші! На барикади!

Подайте нам розкуті руки
По році туги і розлуки!
Народ хоч наш назве нас сам
Наймитами Москви і Кремлю,
Та Бог лиш зна, як дуже нам
Хотілося б зеднати всю землю;
Хоча б під владою чужою,
Лиш під одною, під одною!
Гей, виплиньте, раби землі
На море, на глибінь всесвітну,
Хоч на чужому кораблі,
Але пливім у пристань рідну!
Щоб лише воля поплила
Хоча б з чужого джерела.
О, не змарнуй останніх хвиль, —
Над засіб, шлях, є вища ціль.
Ударте ви в набат, в набат!
Аж до Карпат!
Ой батеньку, Семене отамане!
Ходи до нас із нами, не з панами!
Не борони на стид, сором
Ворожу шляхту над Дністром!
Коханий, любий отамане!
Пусти на Львів помститись за кайдани
І за століття панцизняні!
Святі хай будуть для народа
Шляхи Конрада Валенрода.
Ні, ми не зрадили! прости!
І нас на Львів пусти, пусти!“
Та одповіли гайдамаки,
І одповів їм отаман:
— „Здобуду вольну Україну,
Хоч до Збруча, як не по Сян!
О, лютий час!
Болить душа й за Львів, за вас!

Та хай маленька і бездольна,
Хай не Соборна, — коби вольна!
Коби звільнить мій люд робочий...
З кіхтів медведя із півночі...
Створім у Київі наш храм,
А завтра може воля й вам!
Я й вас в ярмо не дам, не дам!“
По над Дністром, у стіп Карпат —
Знов проти брата — станув брат.

* * *

Не повстав народ дитина,
Снив про волю сни.
І співав лиш:“ О, єдиний
Нашу Вкраїну храни!“
Лиш у горах понад Опір
Гості з за Карпат:
Вигнанецький блиснув топір
Вигнанецьких чат.
І зі Скользого йде Бойко
На верхи до сіл:
— Гей, Олено, будь тихонько:
Чути скоро стріл!“
Там у лісі милі браття, —
Наша хоругва!
Прийшли наші з Закарпаття, —
Над Дністром Москва! —
А Олена, трісь,! в долоні!
— „Дочекались чуд. —
Це нарешті йдуть червоні.
Землю нам дадуть!
Всіх панів побують!“

* * *

Та погасла й та надія
Посеред народу:
Відступає Гуцулія
Знов кудись — до Сходу.
Гей, пливуть із тюрм, із Ляцьких.
Братні ті проклони,
Шо отаман рідним військом,
Польщу знов боронить.
Повторивши для роздору, —
Хотин і Цецору.
Утікають Гуцулики,
Болем, жалем вкриті!
А за ними в крик отаман:
— „Московські наймити!“
За Гуцулами слідами
Ляхи гнали по доріжці,
Ляцьким полкам помагали
Українські Запоріжці.
А у лісі при орісі,
Як напала запоріжськая патруля,
Впилася гостра, гостра куля
Хорунжому біля серця, край реберця:
Хорунжого Запоріжці постріляли,
Ще й шаблями порубали:
— „Це за зраду, зраду твою,
Що ішов ти проти нас, і проти Польщі із Москвою“
Понесли хлопці, свого пана
На ношах з крісів та шаблюк.
Важка, важка у нього рана!
Не видержить хорунжий мук.
Ой, вмірає наш хорунжий, умірає,
Ще й словами промовляє!
„Не жаль мені помірати за Вкраїну,
Але жаль мені, що гину
Не від кулі, від ляцької,

А від братньої, від козацької ...
Я стрілець. П'ять літ боровся я за волю свого краю.
А від кулі української вміраю !!.
Я ж повстав з цілим стрілецтвом та за мрію,
Ще тоді, як Запоріжці всі молились за Росію.
Я ж боровся з Москалями у Карпатах
Ще тоді як Запоріжці за царя йшли воювати,
Про Вкраїну не хотіли і думати.
А уміли за Вкраїну у Сибір нас заганяти.
Соромились по вкраїнськи одно словечко сказати.
Не солодка смерть і рана для нікого —
Та сто раз страшніща смерть від кулі брата свого ...
І хорунжий вмер. А чету повів
Мельничук на схід. Там серед степів
В грудях виросла у Мельничука
Туга за краєм, туга прогірка,
Мов Спасителя він чекав лиш дня,
Щоб із Польщею знов була борня,
Щоб на Галич йти та на рідний лан,
Там де весь курінь, там де і Чабан.

В полоні.

В далекій чужині, далеко над морем
У польській неволі в тaborі
Весняного ранку
З куріня цілого зібрались останки.
Тут замість утіх і побід-перемог
Неволю і смуток зіслав на них Бог.
Тут хлібом їм ганьба, а сіллю неволя,
А напитком горе самотність, недоля
А роком тут хвиля, а вічністю день ...
Без рідного слова, без рідних пісень ...
Їх смуток і болі розпука лиш чує,

Єдина коханка, що всіх їх цілує.
Далеко десь воля, далеко десь люде...
Далеко десь радість під сонцем під злотим, —
А тут лиш наруга, знущання і труди,
У царстві неволі, окруженим дротом.
І хочеться линуть на волю ген летом,
Та варта слід кожний слідить твій бағнетом.
Від світа відбиті мов ті прокажені...
Нещасні, бездольні борці полонені.
Сидить Чабан сотник. Стрільці біля нього,
А всі наче труп. Не пізнати нікого.
Гей, матері рідні! Прийдіть у тabori:
Цілуйте ті чола, що смуток їх оре!
З вас жадна не в силі пізнати дитини...
Бо з легінів ваших лиш тіни, лиш тіни.

Ti, що зневірились

Вже рік минув, як ми в тabori
Недужі, хорі...
І біль нам наші груди давить:
— На марно всі бої кріаві! —
Пять літ важкої боротьби
На марно... ми... раби... раби...
Сконаємо ось тут в неволі
І наші правнуки і внуки
Конатимуть, як ми з розпуки
У чужинецькому ярмі...

Ti що вірять.

По що нарікання, скорботи?
Народу скарб, — мое терпіння.
А хто не йшов на шпиль Голготи,
Не може ждати воскресіння!

Наш люд не згинув, не пропав.
Смертю воїнів, смерть поправ.
Наш біль згадають рід по роду,
І спомин зродить знов свободу !

Зневірені.

Свобода, — сон, що дітям сниться.
Ха, ха ! Ми армія геройв,
Народу, що не народився !
Живе народ лиш в наших мріях !
У снах, брехливих лиш надіях !
Ні, ні, ми навіть і не вої,
Ми не полумя, не огонь,
Що стоплює залізо в крицю,
Що нищить все, палить руйнує !
Ми блудний огнік, що мандрує
В степу зміняючи напрям,
Куди лиш хочеться вітрам !
Мандрівка наша це сором,
Безцільний бій, безумний лет.
Ми були все лише хвостом
Чужих комет.
Ми не зірница, що уміє
Сама у темряві ясніти.
Ми лиш безсилі сателіти
Зірниць, що сяють із чужини.
Наш блиск, то менту гра, хвилини.
Ми революції Апостати,
Ми лиш вода, в якій магнат
Згасив огонь Східного бунту.
Ми всі лиш сторожа пожарна,
Що панські двори йде гасити,
Сама конаючи в полум'ях,
Ми навіть спомину, ні слави

Не лишимо своїм синам !
Бо, ми що дня в боях кріавих
Новим вкланялися богам.
Ми є той лист, яким зла буря
Кути лиш витерла чужі.
Чужої птиці ми лиш піря,
Занесене з по-за межі.
Нема вкрайнського народу
Ніде на світі, на землі.
Є лиш Руснак, Хахол, вандал;
Моски і Польщі Провансал.
Нема у нашому народі
Ума, ні правди, ні краси;
Є зграї лиш, що в злій пригоді
Жерутися як скажені пси !!.
Мов скорпіон, що убиває
Себе в годину небезпеки,
Замість підняти своє жало ...
Повстать на ворога, на зло.
Богами нашого народа,
Це зрада, підлість і незгода !
В нас Єфіяльтів міліони,
І Юд зрадливих лєгіони.
В нас божевільними зовуть
Борців народньої свободи.
Замість ламать залізо пут,
Вони благають хліба, згоди !
А ваш кріавий, важкий труд
Для їхніх цілей тільки зброя,
Вони й в тюрьму на те ідуть
Щоб лиш здобути лавр героя
І промінять його за хліб.
Так ! крамом став стрілецький гріб ;
Уже стрілецький гордий син
Днесь носить варяжий карабін
І гордий з чужинецьких строїв,

Гострить на брата свого зброю.
А як хто бореться із них,
То не за вільну Україну,
Лише за галицький смітник,
За власну хату, за родину !
Немов пискля, невросле в піря,
Шо бачить лиш своє подвіря.
Короткозорій сліпці,
Що бачуть липу костур вруці.
Хоч вся земля Червоноруська, —
Одна кольонія мазурська,
Хоч за літ сто, де жив наш рід
Загине по Вкраїні слід.
То в Київі на оборону
Ніхто не вдарить в қриси дзвону !
Ми хтіли трупом своїм власним
Гатить провалля це нещасне,
Там на Збручі — а там безодня,
Ще поглибилася сьогодня !
І в Київі нас брат в безтямі
Вже називає чужинцями !
О марно, марно вже пять літ
Ми марнували юність, квіт ...
Бідна Галичина, бідна !
Колись ти перша, — днесь послідна !
Як пелікан — ти власним своїм тілом
Дітей пестила над Дніпром,
Оддала військо — із добром.
Та діти виростили — і сміло
Одплачують тобі лиш злом.
Ти гинеш, вянеш, а сини ?
Так, над Дніпром глузують лиш вони ...
Над твоїм трупом... трупом мами...

Ti, що вірять.

Не правда, ні. Скінчиться горе.
Приде пора і Чорне Море
Затопить ці тюремні мури,
Де вяне цвіт Галичини.
За нашу Галицьку Країну,
За Холм, Волинь і Буковину,
І Закарпатьську золоту, —
Почне ще Київ у слушну днину
Війну святу.
Як ішли діти Галиchan
По Дон, по море і Карпати
Святий наш Київ визволяти
З московських кайдан.
Так, підійметься весь народ
У хрестоносний бій-поход
Щоб визволять наш рідний дім
Новітній наш Єрусалим ;
З ярем страшніших, як татарські,
З ярем шляхетських і боярських.
Встає зі сну наш велит сонний,
Сорокміліонний !

Зневірені.

Сорок міліонів нуль порожніх,
Капустяних голов ничтожних,
Для заяців чужих нажива.
О, це народ ! О, це нам диво !

Ti, що вірять.

Ніхто, ніхто не прокляне нас,
Бо всі шляхи, куди ми йшли —

Святі і праві.
Хоч розійшлися ми з братами
Із степовими козаками.
То не, як Авель з Каїном,
Ні, розходились ми як діти
Із казки про сімох братів,
Яким вмірає рідна мати,
І діти ліків йдуть шукати
Розбігшись здовж усіх шляхів, —
На Схід, на Захід ген у світ...
До всіх джерел, до всіх ягід.
Ми ж тільки тонули на водах,
Хапаючись і стебельця...
Ішли й на Захід і до Сходу...
Щоб лиш на беріг — до кінця...
На всі шляхи, куди ми йшли,
На всі могили, що зросли
Прийде в майбутнє весь наш рід
Мечі гостріти і молитись!
Сльозами вмити кожний слід.
Бо нашою лише рукою
Створила Галицька волость
Од віку перший велий чин. —
Чин, перший, пробний, чудодивний,
Революційний.
По ньому прийде другий чин,
А з ним великий рідний — Він.
І всіх, усіх тоді пригорне:
Народня, Вільна і Соборна!..

Останні вогні.

А в ніч одну осінньої неділі
Раз хлопців п'ять утікло через дроти
А потім десять, потім три... і так втікали всі з охоти,

Що сотня всіх впинилася на волі.
Хоч де кого убили польські варти
На дротах ще, та після втечі тої...
А дехто з них утік за Збруч далекий,
А дехто втік відразу за Карпати.
Але Чабан, утікши із табору
Зібрав собі курінні всі останки
І помандрував лісами... в тінях бору,
У рідний край ламать тюремні замки.
Попробувать ще раз з останком сил
Підняті народ на бунт, на лет стокрилий.
І знов не вийдуть із дива люде:
— Що то за чудо діється всюди?
Від Перемишля аж кордону
Піють вже піvnі, піють червоні,
Стоги згорають, сіють пожежі.
В лісі блукають ватаги, стежі,
А у їх коней срібні підкови,
Золота грива, але вся в крові.
На ті ватаги, на ті загони
Падуть проклони, панські проклони:
„Ой, то Чабан той бродить по краю! —
Нарід до бунту знов підмовляє,
Панські маєтки з димом пускає.
Витає гостей — аж дві ватаги,
Що по хорунжім остали в степу,
На клич Чабана прийшли в потребі, —
І під наказом Мельничуковім
Знов розпочали на панів лови.
Кличе вже шляхта, злобою пяна:
— На паль ватаги, на паль Чабана!“
Але нім встигли кого піймати,
То Чабан зник десь поза Карпати.
Лиш Мельничук наш попавсь з четою...
І наложив він буйголовою.

Там у Чорткові труби загули,
Труби загули осінню з рана:
— Згинув останній з куріня Гуцулів,
Згинув останній... з куріння Чабана!“
Так підхорунжий вмер, а інші очайдушні
Зогнили десь в тюрмі у сутінках склепінь
Замучені на смерть, як ті Христові учні...
Ось так пропав курінь... мов хмара, і як тінь.

На вигнанню.

На берегах чужих, в таборі, у лічниці.
На постелі брудній, на клаптику соломи
Лежить хтось хориї... сухітничі лиця...
Зловісний кашель і краплини крові
На звялених устах... говорять вам без слова,
Що він піде у вічність, що він уже в дорозі...
Лежить юнак, смутний, спокійний, добрий...
Задивлений далеко за вікно,
У синяву бліду далекого Бескиду...
— Вже їх не побачу... по верхах не піду...
„Гей, чеськая земле, твій люд ліліпут
Вже вільний... мій велит — не збувся ще пут
Сини великані... ми тут в чужині,
Коротаєм довгі скитальчії дні...
І жебраєм хліба, що нам як полин...
Блукаєм, чекаєм, не рік не один...
Без віри, надії чекаєм. Чого?
Шукаєм, питаем — Куди? У кого? —
Як важко... горіти, згорати вогнем,
У ночі безсонні питатъ: — Де знайдем?
І бути тим листям, що з вітром десь лине,
І кожному бути лиш зайвим, чужим.
І знати, що в других сім'я десь, свій дім,
А в тебе самотність, а в тебе порою

Так хочеться бити в стіну головою.
Лиш жити питанням, що палить як вогні:
— Що там на Вкраїні? Що в Галичині?
І слухати як біль оре груди, мов рало:
Від вістей із краю: „Все, усе пропало!“
І вянути мовчки із ганьби і стиду,
Та слухати брязкіт кайдан з за Бескиду.
І все лиш бачити у сні:
— Тарас, великий Данте...
Що так скитавсь у чужині,
Як ми, ми емігранти...
Задумався сотник і бачить... мов тінь...
З Карпат... аж до Львова... на Київ... і знов...
Табори... утеча... могили... а там...
Десь Маківка... битви... Стрілецтво... і Стрипа...
І Чорне Море... повстання... тиф... сам...
І біль в хорих грудях, як дитя захлипав.
— „Де ти, мое військо? Курінь мій! Курінь!..
І нагло десь пісня... мов крилами бє:
— Це хлопці надходять... це військо мое...
Шляхом, де давно мандрували
Залізні полки... Жіжки лави...
Ідуть стрільці, останки війська,
Що вже без вожда, без держави.
Співають: „Верне тая слава...“
Ввійшли в лічницю: п'ять стрільців...
І двох Запоріжців, козаків,
Що втікли з польського табору,
Проклявши Каліш, й Семена отамана...
Який покутує свій гріх,
В таборі за братів своїх.
Подавши руку Галичанам,
Прийшло козацтво і слози в їх очах.
— „Помре Чабан — помре... в цих днях...
Але Чабан всміхнувся... що нічого...“

— Умру... Як вмерло хлопців много...
Зі злиднів, горя... і від ран. —
Що не згойлись... в мене в грудях...
... Вже не побачу рідних стін...
Як вернете... то передайте
Ви моїй матері поклін...
Від мене ж ви прийміть наказ мій братній,
Мій заповіт... наказ борцям останній:
„Не довелося братя, нам
Побачить вільний, рідний храм...
Та знайте: Нас не ворожа міць зломала,
А нас бо то недоля власна поконала:
А що першая недоля, то незгода між братами,
А що другая недоля — люта гордість, люта буйність між
вождями.

А що третя найстрашніша та недоля, —
Що не вміли ми для Києва і Львова
Лиш одного вождя ізобрести
Одну лиш, не дві, хату будувати...
Бо ніхто не бачив дива ось такого:
Щоб двох вождів було в народу одного...
Щоб один до Сходу, другий до Заходу
Похиливсь на горе і сором народу...
Де дві господині у єдиній хаті,
Там добра не буде, щастю не бувати.
Не допоміг нам у недолі
Ні світ, ні правда, Бог, ні біс.
Нас визволить з тюрми неволі
Лиш чин. Лиш згода! Меч і кріс!
Гей, обдурив нас Чорний Захід,
І обдурив Червоний Схід.
Лиш не обдурити власний нарід,
Лиш не обдурити власний рід.
Умерли всі, усі надії
На поміч Волги, чи то Висли,
Над наші села степовії

З над Висли й Вслги громи звисли...
За Запоріжську кров підмоги,
За чудо Висли в день тривоги...
І за Варшави оборону —
За кров червоних Усусусів,
Був Тарнів, Калішські чертоги,
Табори польські, смуток скону,
І був новий страшний Андрусів.
Тож тямте всі, що для раба
Одна дорога: — „Боротьба“
Тоді аж буде воля в нас,
Як по Кавказ: Усі один, усі нараз...
Одно Євангеліє — закон:
— „По Тису, Дон“ —
Як для вершин народніх і низин:
Лиш Гарібальді, лиш один;
І як не будемо шукати Мессії свого на чужині,
А як пороги всі мужицькі зміняться в шанці і твер-
дині!

Як не похилиться наш рід,
Ані на Захід, ні на Схід.
Тож де вас лята доля кине,
І де вас буря понесе,
Ви тямте: Все для України,
— А Україна понад все!“
Тай помер же він та по тих словах —
Стрільцям на руках.

* * *

На землях чеських... гріб — курган...
На хресті напис: „Сотник Чабан...“

До рідних гнізд.

По над бурхливим синім Прутом
У пізню осінь, здовж лісів,

Вертає в сіру пору люту —
Із полону, чета стрільців.
Ідуть знесилені, похилі...
Чи то йде військо, чи мерці?
Орли над ними білокрилі,
Мов крильми б'ють їх по лиці.
Їх гонить сторожа ворожа...
Вірли... наїжений багнет...
Паде проклін на роздорожжа:
На слід останніх наших чет!
Ідуть стрільці крізь темні бори:
— Чому самі вернули ви? —
Питає вітер з Чорногори:
— Де ваша воля? Хоругви?
І ніби шепчуть всі потоки:
— Ми вас чекали аж три роки!
На полонині став старець:
— Тепер надіям всім кінець!
Не верне вже Україна, ні.
Бо повертають легіні! —
Гей, мали ми велику пору!
Були багнети, була сталь.
Не боронили ми прапору!
Який нам стид, який нам жаль.
Терпіли ми страшну наругу,
Неволю панську, безліч мук.
О, дай нам Боже війну другу:
Не випустим вже зброї з рук!“

* * *

Тінь Довбуша іде верхами,
Ридає ревними сльозами...

* * *

Ідуть Гуцули. Ось і місто.
Вістун відозвавсь по старому:
„Гей, хлопці, молодці! Під Львів ішло триста,
А трицять вертає до дому...“

Kinecъ

*(Поема писана в Галичині, на Великій Україні і в Празі
1919—1927 р.*

